

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook σε εφήβους/ες με διαταραχή
αυτιστικού φάσματος: Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση»**

*

**The role of social media Facebook for adolescents with autism spectrum disorder: A
systematic literature review**

ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΦΙΑ

A.M.4132021030

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook σε εφήβους/ες με διαταραχή αυτιστικού φάσματος: Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση

*

The role of social media Facebook for adolescents with autism spectrum disorder: A systematic literature review

ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΦΙΑ

Επιβλέπουσα: Τσιμπιδάκη Ασημίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή στις 07 Φεβρουαρίου 2023

1. Τσιμπιδάκη Ασημίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

2. Δάρρα Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

3. Σοφός Αλιβίζος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πρωτότυπης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, ότι έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες και ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το συγκεκριμένο Π.Μ.Σ.

Παπανικολάου Σοφία

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook σε εφήβους/ες με διαταραχή αυτιστικού φάσματος: Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση» εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου «Επιστήμες της Αγωγής - Εκπαίδευση με χρήση Νέων Τεχνολογιών» υπό την επίβλεψη της Επίκουρης Καθηγήτριας του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αιγαίου κας Τσιμπιδάκη Ασημίνας.

Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, θα ήθελα ευχαριστήσω θερμά κι εγκάρδια την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα. Ασημίνα Τσιμπιδάκη, για όλη τη στήριξη και τη βοήθεια που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας αλλά και των σπουδών μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους καθηγητές/τριές μου στο Π.Μ.Σ. καθώς μέσα από τη διδασκαλία τους έλαβα γνώσεις απαραίτητες για τις σπουδές μου αλλά και για την επαγγελματική μου σταδιοδρομία.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου Κωνσταντίνο, την οικογένειά μου και το φιλικό μου δίκτυο για την κατανόηση και την ψυχολογική στήριξη που μου παρείχαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και μάλιστα κατά τη συγγραφή της εργασίας μου.

Κως, 2023

Παπανικολάου Σοφία

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Κατάλογος πινάκων	6
Κατάλογος γραφημάτων	7
Κατάλογος Συντομογραφιών	7
Περίληψη.....	8
Abstract	9
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγή	10
1.1 Διατύπωση του ερευνητικού προβλήματος.....	10
1.2 Σκοπός και επιμέρους στόχοι της έρευνας.....	11
1.3 Ερευνητικά ερωτήματα	11
1.4 Αναγκαιότητα και σημαντικότητα της έρευνας.....	11
1.5 Η οργάνωση της μελέτης	13
Κεφάλαιο 2ο: Θεωρητικό πλαίσιο	14
2.1 Μέσα κοινωνικής δικτύωσης	14
2.2 Το μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook.....	14
2.3 Διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Δ.Α.Φ.).....	16
2.4 Άτομα εφηβικής ηλικίας	16
Κεφάλαιο 3ο: Έρευνες σχετικές με το υπό μελέτη θέμα	18
3.1 Έρευνες για τη χρήση του facebook από εφήβους/ες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ως μέσο επικοινωνίας.....	18
3.2 Έρευνες για τη χρήση του facebook από εφήβους/ες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ως μέσο ψυχαγωγίας	26
3.3 Έρευνες για τη χρήση του facebook από φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. για τη διαπαιδαγώγησή τους.....	30
Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία έρευνας	36
4.1 Ερευνητικός σχεδιασμός.....	36
4.2 Κριτήρια ένταξης-αποκλεισμού ερευνών	37
Πίνακας 4.1: Κριτήρια επιλογής ερευνών.....	37
4.3 Διαδικασία επιλογής ερευνών	38
Σχήμα 4.1: Διάγραμμα ροής μεθοδολογίας έρευνας.....	39
4.4 Δείγμα.....	40
Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά του δείγματος.....	41
4.5 Διαδικασία και ανάλυση των δεδομένων.....	52

Κεφάλαιο 5ο: Ευρήματα	54
5.1. Περιγραφικά στοιχεία συστηματικής έρευνας	54
Γράφημα 5.1 Αριθμός ερευνών ανά έτος.....	55
Γράφημα 5.2 Αριθμός ερευνών με ποσοστιαία κατανομή ανά έτος.....	55
Γράφημα 5.3 Αριθμός ερευνών στην Ελλάδα και τον διεθνή χώρο	56
Γράφημα 5.4 Αριθμός ερευνών ανά χώρα	57
Γράφημα 5.5 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητική προσέγγιση	57
Γράφημα 5.6 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητικό ερώτημα	58
5.2. Ευρήματα έρευνας ανά ερευνητικό ερώτημα	58
Πίνακας 5.3 Προτιμήσεις για τη χρήση του Facebook	59
Πίνακας 5.4 Μέσα σύνδεσης στο Facebook	60
Πίνακας 5.6 Λόγοι χρήσης του Facebook.....	63
Πίνακας 5.7 Συμβολή του Facebook στο συναισθηματικό επίπεδο	64
Πίνακας 5.8 Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνική συμπεριφορά και τη μάθηση	66
Πίνακας 5.9 Ρόλος του Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και τις σχέσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. με τους άλλους.....	68
Κεφάλαιο 6ο: Συζήτηση.....	70
Κεφάλαιο 7ο: Συμπεράσματα & Προτάσεις	74
7.1. Συμπεράσματα.....	74
7.2 Περιορισμοί μελέτης.....	75
7.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	76
Επίλογος	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 4.1: Κριτήρια επιλογής ερευνών.....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά του δείγματος**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 5.3 Προτιμήσεις για τη χρήση του Facebook

Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Πίνακας 5.4 Μέσα σύνδεσης στο Facebook**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 5.6 Λόγοι χρήσης του Facebook.. **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 5.7 Συμβολή του Facebook στο συναισθηματικό επίπεδο **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 5.8 Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνική συμπεριφορά και τη μάθηση **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 5.9 Ρόλος του Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και τις σχέσεις των εφήβων με ΔΑΦ με τους άλλους..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 5.1 Αριθμός ερευνών ανά έτος... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Γράφημα 5.2 Αριθμός ερευνών με ποσοστιαία κατανομή ανά έτος **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Γράφημα 5.3 Αριθμός ερευνών στην Ελλάδα και τον διεθνή χώρο **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Γράφημα 5.4 Αριθμός ερευνών ανά χώρα . **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Γράφημα 5.5 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητική προσέγγιση **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Γράφημα 5.6 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητικό ερώτημα .. **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Κατάλογος Συντομογραφιών

Δ.Α.Φ.: Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

ASD: Autism Spectrum Disorder

Περίληψη

Στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία εντοπίζονται αρκετές μελέτες σχετικά με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και σχετικά με τη διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Ωστόσο, δεν υπάρχει πληθώρα ερευνών που εστιάζουν στη χρήση του Facebook από άτομα με Δ.Α.Φ. . Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση στοχεύει στο να εξετάσει τον ρόλο του Facebook στους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Πραγματοποιήθηκε αναζήτηση ερευνών σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων (Google Scholar, ERIC, Scopus, Taylor & Francis, κλπ.). Από αυτή την αναζήτηση προέκυψαν δεκαεννέα άρθρα (19) που ανταποκρίνονταν σε συγκεκριμένα κριτήρια. Τέθηκαν τρία βασικά ερευνητικά ερωτήματα σχετικά α) με τη χρήση του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., β) τη συμβολή του όσον αφορά στον ίδιο τον/την έφηβο/η με ΔΑΦ και γ) όσον αφορά στις σχέσεις του/της με τους/τις άλλους/ες. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων των δεκαεννέα επιστημονικών άρθρων του δείγματος ανέδειξε ότι πολλοί έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. προτιμούν το Facebook έναντι άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης για λόγους κυρίως ψυχαγωγίας. Ο μέσος χρόνος ενασχόλησης τους με το Facebook είναι τα 30 λεπτά ημερησίως. Επιπλέον, το φιλικό δίκτυο που αναπτύσσουν οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. μέσω του Facebook δεν είναι αρκετά διευρυμένο και μάλιστα προτιμούν να συνομιλούν με συνομηλίκους τυπικής ανάπτυξης. Το Facebook αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο στους γονείς/φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. ώστε να ανταλλάσσουν απόψεις, εμπειρίες και να αποφορτίζονται από το άγχος που βιώνουν. Έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. που χρησιμοποιούν το Facebook για ψυχαγωγία, όπως τα video games, εμφανίζουν διαταραχές στον ύπνο σε αντίθεση με συνομηλίκους τους τυπικής ανάπτυξης ή συνομηλίκους με ΔΕΠΥ. Τέλος, παράγοντες που κάνουν διστακτικούς/ές τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. ως προς τη χρήση του Facebook είναι τα απρεπή σχόλια που αναρτώνται σ' αυτό και οι πολύπλοκες ρυθμίσεις που αφορούν το απόρρητο και την ασφάλεια.

Abstract

In the Greek and international literature there are many studies on social media like Facebook and autistic spectrum disorder. However there are not many studies on the usage of Facebook of adolescents with ASD. This literature review aims to examine the role of Facebook for the adolescents with ASD. An extensive search of articles was carried out in electronic databases (Google Scholar, ERIC, Scopus, Taylor & Francis). Nineteen (19) articles emerged that met specific criteria. Three main research questions were posed regarding a) the use of Facebook of adolescents with ASD b) its contribution to the adolescent with ASD and c) its contribution to the relations with the others. The analysis of the results of the 19 scientific articles in the sample showed that many adolescents prefer Facebook and no other social media for entertainment reasons. Their average time spent on Facebook is 30 minutes per day. In addition, the friendship network that adolescents with ASD develop through Facebook is not wide enough and they even prefer to chat with peers of typical development. Facebook is proving to be particularly useful for parents/caregivers of teenagers with ASD to share opinions, experiences and distress. Adolescents with ASD who use Facebook for entertainment such as video games experience face sleep disturbances unlike their typically developing peers or peers with ADHD. Finally, factors that make teenagers with ASD hesitant to use Facebook are the inappropriate comments posted on it and the complex settings regarding privacy and security.

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή

1.1 Διατύπωση του ερευνητικού προβλήματος

Είναι γεγονός ότι η εποχή μας χαρακτηρίζεται ως ψηφιακή και ως εποχή της πληροφόρησης. Η χρήση της τεχνολογίας των υπολογιστών έχει γίνει αναφαίρετο χαρακτηριστικό κάθε πτυχής σχεδόν της ζωής των ανθρώπων. Όλες αυτές οι διαδικασίες έχουν επηρεάσει και επηρεάζουν όλους τους τομείς της ζωής όπως την καθημερινή ζωή, την εργασία, την εξέλιξη της γνώσης, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και την επικοινωνία. Τα ψηφιακά μέσα, η χρήση του διαδικτύου και οι ποικίλες εφαρμογές και πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης είναι τα στοιχεία που έχουν εισχωρήσει και εδραιωθεί στη ζωή πολλών ανθρώπων (Chikarkona, 2019).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ψηφιακής εξέλιξης και εποχής, έχουν αλλάξει την τελευταία δεκαετία ραγδαία τον τρόπο ενημέρωσης, επικοινωνίας και πληροφόρησης. Καταλαμβάνουν πλέον μια θέση στην καθημερινότητα πολλών ανθρώπων τα οποία δίνουν τη δυνατότητα για μια παγκόσμια διασύνδεση ατόμων αλλά και ευρύτερων συνόλων. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 2017 χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αφιέρωναν πάνω από δύο ώρες κατά μέσο όρο σε ημερήσια βάση στα μέσα αυτά, χρόνος που αποτελεί το ένα τρίτο του συνολικού ημερήσιου χρόνου ενασχόλησης τους με τον υπολογιστή τους (Baccarella et al., 2018).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, σύμφωνα και με τη βιβλιογραφία, είναι προσβάσιμα στην πλειονότητα του γενικού πληθυσμού χρησιμοποιώντας τις ποικίλες πτυχές και δυνατότητες τους όπως επιθυμεί ο καθένας. Μια μερίδα ανθρώπων που τα προτιμάει ιδιαίτερα είναι οι έφηβοι και οι έφηβες και μάλιστα εκείνοι/ες που έχουν διαγνωστεί με διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Δ.Α.Φ.). Όπως υποστηρίζει και η βιβλιογραφία βάσει έρευνας, χρησιμοποιούν πολύ περισσότερο τα ηλεκτρονικά μέσα και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους τυπικής ανάπτυξης. Μάλιστα το Facebook αποτελεί την πιο συχνά χρησιμοποιούμενη από αυτούς πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης (Gwynette et al., 2017).

Στο σημερινό λοιπόν αυτό ψηφιακό κλίμα με έντονα τα στοιχεία της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης των ανθρώπων μέσω διαδικτύου, η παρούσα διπλωματική εργασία που αποτελεί βιβλιογραφική ανασκόπηση, θα αναδείξει το παραπάνω θέμα, δηλαδή αυτό της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και συγκεκριμένα του Facebook από εφήβους/ες με διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Δ.Α.Φ.). Θα εστιάσει στο ρόλο που διαδραματίζει το

Facebook στην καθημερινή ζωή των ατόμων αυτών όσον αφορά στις επικοινωνιακές τους δεξιότητες, στο πώς ψυχαγωγούνται μέσω αυτής της πλατφόρμας και στο πώς βοηθάει τους φροντιστές τους.

1.2 Σκοπός και επιμέρους στόχοι της έρευνας

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους/στις εφήβους/ες με ΔΑΦ. Ειδικότερα, οι επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι:

- Η εξέταση της χρήσης του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., όπως μέσα σύνδεσης, τόπος σύνδεσης και χρόνος ενασχόλησης, κ.ά.
- Η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook όσον αφορά στον ίδιο/ίδια τον/την έφηβο/η με Δ.Α.Φ. .
- Η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook όσον αφορά στις σχέσεις του/της εφήβου/ης με Δ.Α.Φ. με τους/τις άλλους/ες.

1.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Η εργασία επιδιώκει να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια η χρήση του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ.?
- Ποια η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε επίπεδο μάθησης, συμπεριφοράς και συναισθηματικής ανάπτυξης;
- Ποιος ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και στις σχέσεις με τους άλλους για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. ;

1.4 Αναγκαιότητα και σημαντικότητα της έρευνας

Η παρούσα έρευνα κρίνεται αναγκαία και σημαντική καθώς έρχεται να καλύψει κενά που εντοπίζονται στον ερευνητικό και επιστημονικό χώρο όσον αφορά στη χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Όπως αναφέρουν και οι Mohd Roffeei et al. (2015), ενώ υπάρχουν ποικίλα ερευνητικά ευρήματα όσον αφορά στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ομάδων που αυτά περιέχουν για φροντιστές ατόμων με σοβαρά νοσήματα, ατόμων που πάσχουν από αλκοολισμό ή καρκίνο, εντοπίζονται

ελλείμματα στην έρευνα και τη βιβλιογραφία για τους φροντιστές ατόμων και μάλιστα νεαρών παιδιών με διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Mohd Roffeei et al., 2015).

Ένας ακόμη λόγος αναγκαιότητας της παρούσας έρευνας αποτελεί το ηλικιακό φάσμα των ατόμων με Δ.Α.Φ. με το οποίο ασχολείται. Ενώ έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης αρκετών ερευνητών παιδιά με Δ.Α.Φ. ηλικίας 3-11 ετών όσον αφορά στη φυσική τους δραστηριότητα και την κινητικότητα τους σε σχέση με τη χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης εντός σπιτιού, κενά εντοπίζονται στην ηλικιακή ομάδα των εφήβων (Healy & Marchand, 2020). Το εν λόγω λοιπόν κενό έρχεται να καλύψει η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Επιπρόσθετα, παρατηρείται από αρκετούς ερευνητές η δυσκολία να δεχτούν να συμμετέχουν σε έρευνες άτομα με Δ.Α.Φ. με αποτέλεσμα η βιβλιογραφία να μην είναι πλούσια σε ευρήματα σχετικά με τον τομέα αυτό. Πολλές μελέτες αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσληψη ικανοποιητικού αριθμού συμμετεχόντων με διάγνωση Δ.Α.Φ. όντας έφηβοι/ες παρόλο που πρόκειται για μια καλλάζουσα αναπτυξιακή διαταραχή και η μελέτη της είναι σημαντικότερη (Ahmed et al., 2020). Μάλιστα οι Ahmed et al. (2020) προτείνουν ως αποτελεσματική μέθοδο στρατολόγησης συμμετεχόντων στην έρευνα τη διαφήμιση της μέσω του ραδιοφώνου.

Ένα ακόμη στοιχείο που επιβεβαιώνει τη σημαντικότητα και την αναγκαιότητα της εν λόγω έρευνας είναι το γεγονός ότι κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες και έχουν προκύψει ευρήματα για τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και των διαδικτυακών ομάδων υποστήριξης από γονείς ή φροντιστές ατόμων με σοβαρά νοσήματα όπως το AIDS ή άλλες παθήσεις (υπογονιμότητα, παχυσαρκία, κλπ.) αλλά όχι τόσο ατόμων με Δ.Α.Φ. (Mohd Roffeei et al., 2015). Οι κηδεμόνες και φροντιστές των ατόμων με Δ.Α.Φ., ειδικά όσων διανύουν την περίοδο της εφηβείας, χρήζουν καθοδήγησης και βοήθειας για το πώς θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και τις διαδικτυακές ομάδες υποστήριξης που παρέχουν αυτά στο απαιτητικό έργο που έχουν αναλάβει, αυτό της διαπαιδαγώγησης και φροντίδας των ατόμων αυτών.

Τέλος, η αναγκαιότητα της έρευνας αυτής στο πεδίο της Δ.Α.Φ. στην ηλικιακή ομάδα των εφήβων επιβεβαιώνεται και από δηλώσεις ερευνητών που ασχολήθηκαν με τον εν λόγω τομέα κάνοντας εμφανές ότι είναι ένα παρθένο και ανεξερεύνητο έδαφος. Μάλιστα οι Gwynette et al. (2017) δηλώνουν χαρακτηριστικά σε άρθρο τους ότι η πιλοτική μελέτη που πραγματοποίησαν αποτελεί τη μοναδική στο χώρο καθώς δεν υπάρχουν άλλες δημοσιευμένες που να αναφέρονται στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων για τη διαζώσης κοινωνική συνδιαλλαγή μέσω της χρήσης του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. (Gwynette et al., 2017).

1.5 Η οργάνωση της μελέτης

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από 7 κεφάλαια και σ' αυτήν πραγματοποιείται μια προσπάθεια να διερευνηθεί ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Επιχειρείται η εξέταση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιείται και της συμβολής του στον ίδιο τον/την έφηβο/η και στις σχέσεις του/της με τους/τις άλλους/ες.

Κεφάλαιο 2ο: Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Σύμφωνα με τους Akram & Kumar (2017) τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν μια πλατφόρμα για το κοινό σε όλο τον κόσμο με σκοπό να συζητήσουν ποικίλα θέματα και να ανταλλάξουν απόψεις. Ο όρος αυτός περιγράφει την αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων ή ομάδων με παρόμοια προσωπικά ή επαγγελματικά ενδιαφέροντα. Κατά την αλληλεπίδραση αυτή παράγουν, μοιράζονται και ανταλλάζουν ιδέες, εικόνες, βίντεο και πολλά άλλα είτε μέσω διαδικτύου είτε μέσω εικονικών περιβαλλόντων. Τα νέα άτομα στις μέρες μας μεγαλώνουν και περιτριγυρίζονται από διαδραστικές ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, το Twitter, το MySpace. Ειδικά για τα νέα άτομα και μάλιστα τους/τις εφήβους/ες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν μεγάλη απήχηση χρησιμοποιώντας το smartphone τους, το προσωπικό τους λάπτοπ ή το tablet.

Εκτός από το διαπροσωπικό επίπεδο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βρίσκουν ευρεία εφαρμογή από οργανισμούς και εταιρείες προκειμένου να βελτιώσουν τις πρακτικές τους ή να διαφημιστούν (Akram & Kumar, 2017).

Όπως υποστηρίζει και η βιβλιογραφία, έχουν δοθεί ποικίλοι ορισμοί για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Wolf et al., 2017). Σύμφωνα με τους Boyd και Ellison (2008), ο ορισμός των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως μια πλατφόρμα με σκοπό τη δημιουργία προφίλ και τη δημιουργία σχέσεων έχει αναφερθεί πάνω από 13.000 φορές σε άρθρα στο google scholar.

Ένας άλλος ορισμός αναφέρεται στις εφαρμογές που βασίζονται στο διαδίκτυο που είναι χτισμένες στον Ιστό 2.0 (Huang & Benyoucef, 2013). Όλοι οι παραπάνω ορισμοί συγκλίνουν στο ίδιο σημείο, ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βασίζονται στη χρήση του διαδικτύου.

2.2 Το μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook

Ένας τεράστιος όγκος ερευνών συνοδεύει εδώ και χρόνια την ανοδική πορεία του μέσου κοινωνικής δικτύωσης που λέγεται Facebook. Κοινωνικοί επιστήμονες ερευνούν τον αντίκτυπο του Facebook στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Ταυτόχρονα πολλοί ερευνητές έχουν αναγνωρίσει τη χρησιμότητά του για την παρατήρηση συμπεριφορών σε νατουραλιστικό περιβάλλον. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η έρευνα όσον αφορά στο Facebook προέρχεται από

μια μεγάλη ποικιλία επιστημονικών κλάδων με αποτέλεσμα να έχουν διατυπωθεί ποικίλοι ορισμοί και να προκύπτουν ευρήματα που δημοσιεύονται σε ευρύ φάσμα περιοδικών και πρακτικών συνεδρίων (Wilson et al., 2012).

Το Facebook αποτελεί έναν δημοφιλή ιστότοπο μέσω κοινωνικής δικτύωσης που επιτρέπει στους ανθρώπους να αλληλεπιδρούν με φίλους/φίλες και αγαπημένα πρόσωπα από μακριά και σε όλο τον κόσμο (Graham, 2012). Εκτός από αγαπημένα και φιλικά πρόσωπα, ένας χρήστης του Facebook έχει τη δυνατότητα να «ακολουθεί» μια αγαπημένη του διασημότητα-celebrity και να ενημερώνεται για τη δραστηριότητα της. Ακόμη, μέσω του Facebook, ο χρήστης μπορεί να παίζει παιχνίδια σε ομαδικό ή ατομικό επίπεδο, να κοινοποιεί βίντεο, μουσικά κομμάτια και άλλους συνδέσμους και να παρέχει προσωπικές πληροφορίες όπως όνομα, τηλέφωνο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο οι οποίες θα είναι ορατές αν το επιθυμεί και σε όσους άλλους χρήστες επιθυμεί (Graham, 2012).

Η μεγάλη δημοτικότητα και προτίμηση που έχει το Facebook από τους χρήστες έχει διερευνηθεί επιστημονικά. Συγκεκριμένα, το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης ανταποκρίνεται σε δύο ανάγκες του ατόμου, την ανάγκη του «ανήκειν», δηλαδή να αποτελεί μέλος μια ομάδας και να βιώνει την αποδοχή και την ανάγκη για αυτοπαρουσίαση και προβολή του εαυτού του. Δημογραφικοί και πολιτισμικοί παράγοντες επηρεάζουν και καθορίζουν την πρώτη ανάγκη ενώ ο ναρκισσισμός, το συναίσθημα της ντροπής και η αυτοεκτίμηση συμβάλλουν στο να βιώνει κάποιος τη δεύτερη ανάγκη, αυτή της αυτοπαρουσίασης και αυτοπροβολής (Nadkarni & Hofmann, 2012).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η διαφορετικότητα ως προς τη χρήση του Facebook μεταξύ των χρηστών. Σύμφωνα με έρευνα των Vasalou και των συνεργατών της που πραγματοποιήθηκε το 2010, εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές στη χρήση του εν λόγω μέσου κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ Ελλήνων, Ιταλών, Άγγλων, Αμερικανών και Γάλλων χρηστών. Οι Άγγλοι χρήστες σε σύγκριση με τους Αμερικανούς, χρησιμοποιούν το Facebook κυρίως για τις ομάδες που αυτό παρέχει ενώ οι Ιταλοί θεωρούν εξίσου σημαντικές τις ομάδες με τα video games και τις διάφορες εφαρμογές μέσω του Facebook. Τέλος, οι Έλληνες χρήστες βρίσκουν λιγότερο σημαντική την ενημέρωση του προσωπικού τους προφίλ. Για τους Γάλλους χρήστες η ενημέρωση του προσωπικού τους προφίλ και η ανάρτηση φωτογραφιών είναι μικρότερης σημασίας σε σύγκριση με τις υπόλοιπες δυνατότητες που παρέχει το Facebook (Vasalou et al., 2010).

2.3 Διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Δ.Α.Φ.)

Η διαταραχή αυτιστικού φάσματος είναι μια ομάδα σύνθετων αναπτυξιακών διαταραχών που εμφανίζεται κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής και επηρεάζει την ικανότητα του ατόμου να επικοινωνεί και να αλληλεπιδρά με τους/τις άλλους/ες (Panhandle Autism Society, 2015). Με άλλα λόγια τα άτομα με Δ.Α.Φ. εμφανίζουν σημαντικά κοινωνικά ελλείμματα. Η Δ.Α.Φ. μπορεί να εμφανιστεί στα άτομα ανεξαρτήτως εθνικότητας με τα αγόρια να έχουν τέσσερις έως πέντε φορές περισσότερες πιθανότητες να την εμφανίσουν σε σύγκριση με τα κορίτσια. Επί του παρόντος δεν εντοπίζεται κάποια φαρμακευτική αγωγή για θεραπεία και διεξάγονται συνεχώς έρευνες για την εν λόγω αναπτυξιακή διαταραχή (Saha & Agarwal, 2016).

Σύμφωνα με τους Ward et al. (2018), τα άτομα με Δ.Α.Φ. εκτός του ότι αποκλίνουν σημαντικά στην κοινωνική συνδιαλλαγή σε σχέση με τον μέσο πληθυσμό και δυσκολεύονται στην κοινωνική προσαρμογή, είναι επίσης πιο επιρρεπή στην εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης (Ward et al., 2018). Πιο αναλυτικά, χαρακτηριστικά της Δ.Α.Φ. αποτελούν οι δυσκολίες στην αμοιβαία κοινωνική αλληλεπίδραση, τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα στη συμπεριφορά και στα ενδιαφέροντα και το μειωμένο ενδιαφέρον για κοινωνική αλληλεπίδραση και δημιουργία φιλιών (Ward et al., 2018).

Οι διά ζώσης συνομιλίες και κοινωνικές επαφές δημιουργούν σημαντικές δυσκολίες στα άτομα με Δ.Α.Φ. λόγω του ότι δεν επιτυγχάνουν να κατανοήσουν τη μη λεκτική επικοινωνία και να αποκωδικοποιήσουν σκέψεις και συναισθήματα καθώς και να ανταποκρίνονται άμεσα σ' αυτά (Petrina et al., 2015). Μάλιστα αυτές οι κοινωνικές και διαπροσωπικές δυσκολίες επιμένουν και συχνά επιδεινώνονται στην ενήλικη ζωή συμβάλλοντας στη «λειτουργική έκπτωση» (Seltzer et al., 2004).

Σύμφωνα με τους Gwynette et al. (2017), η Δ.Α.Φ. εμφανίζεται σε 1 στα 68 παιδιά στις Η.Π.Α. και χαρακτηρίζεται από ελλείμματα στην επικοινωνία, στην κοινωνική αλληλεπίδραση και από επαναλαμβανόμενα και/ή περιορισμένα ενδιαφέροντα, συμπεριφορές και δραστηριότητες συχνά ασυνήθιστες (Gwynette et al., 2017).

2.4 Άτομα εφηβικής ηλικίας

Η εφηβεία είναι η περίοδος ανάπτυξης που ξεκινάει από το τέλος της παιδικής ηλικίας και ολοκληρώνεται στην πρώιμη ενήλικη ζωή. Μάλιστα χωρίζεται σε τρεις περιόδους, την πρώιμη εφηβεία (10-14 ετών), την όψιμη εφηβεία (15-19 ετών) και τη νεαρή ενήλικη ζωή (20-24 ετών).

Η εφηβεία χαρακτηρίζεται από σωματική και σεξουαλική ωρίμανση, κοινωνική και οικονομική ανεξαρτησία, ανάπτυξη ταυτότητας και απόκτηση δεξιοτήτων που είναι χρήσιμες για την είσοδο στην ενήλικη ζωή και την αλληλεπίδραση με συνομηλίκους. Επίσης, ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει την εφηβεία είναι ο γρήγορος ρυθμός ανάπτυξης (Das et al., 2017). Η εφηβεία αποτελεί μια σημαντική περίοδο για την ανάπτυξη της ταυτότητας και της αυτονομίας του ατόμου (Lewis-Smith et al., 2021).

Κατά την εφηβεία, οι έφηβοι/ες βιώνουν τεράστιες αλλαγές στη σύσταση του σώματος τους λόγω των ταχύτατων ορμονικών αλλαγών. Ο σκελετός του σώματος γίνεται ενισχυμένος και πραγματοποιείται η σεξουαλική ωρίμανση. Επιπλέον, αυξάνεται σημαντικά το ύψος, το βάρος τους, η οστική μάζα, η μυϊκή μάζα και διαστέλλεται ο όγκος του αίματος. Ακόμη αυξάνεται σε μέγεθος η καρδιά, ο εγκέφαλος, οι πνεύμονες, το συκώτι και τα νεφρά. Χαρακτηριστικά θα αναφερθεί ότι το 50% του βάρους τους ως ενήλικες, τα άτομα το αποκτούν κατά την εφηβική τους ηλικία (Corkins et al., 2016).

Μεγάλες αλλαγές βιώνουν οι έφηβοι και οι έφηβες και στον τομέα τον ψυχολογικό και τον συναισθηματικό εκτός από τον σωματικό. Βιώνουν μια διαύγεια συναισθημάτων και έντονες μεταπτώσεις στη διάθεση τους, δηλαδή μέσα στον ίδιο χρόνο μπορεί η υψηλή τους διάθεση να αντικατασταθεί από στοιχεία άγχους και κατάθλιψης (Calero et al., 2018).

Κεφάλαιο 3ο: Έρευνες σχετικές με το υπό μελέτη θέμα

3.1 Έρευνες για τη χρήση του facebook από εφήβους/ες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ως μέσο επικοινωνίας

Ένα από τα πιο δημοφιλή μέσα κοινωνικής δικτύωσης σήμερα είναι το Facebook. Τον Οκτώβριο του 2012 το Facebook ξεπέρασε το ένα δισεκατομμύριο εγγεγραμμένους χρήστες (Ortutay, 2012). Οι έφηβοι/ες και τα νεαρά άτομα συνήθως χρησιμοποιούν το Facebook για να επικοινωνήσουν και να δημοσιοποιήσουν προσωπικές πληροφορίες για τον εαυτό τους με στόχο τον διαμοιρασμό αυτών των πληροφοριών με τους διαδικτυακούς τους φίλους.

Οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης επικοινωνούν με διάφορους τρόπους μέσω των social media συμπεριλαμβανομένου των άμεσων μηνυμάτων, της ανάρτησης σχολίων σε άλλους και των εισερχομένων μηνυμάτων. Πρόσθετοι λόγοι για τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν η ενημέρωση της προσωπικής κατάστασης, η επίσκεψη των προφίλ των φίλων, η ακρόαση μουσικής, η ανάρτηση φωτογραφιών και η αναζήτηση νέων φίλων (Reich & Subrahmanyam, 2012).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το facebook, διευκολύνουν κατά πολύ τα νεαρά άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ώστε να επικοινωνήσουν καθώς δυσκολίες που έχει η διά ζώσης επικοινωνία εξομαλύνονται μέσω του Facebook. Μάλιστα χαρακτηριστικά αναφέρει ο Hall (2011) ότι η οπτική επαφή, η γλώσσα του σώματος και οι εκφράσεις του προσώπου δεν αποτελούν προϋπόθεση της επικοινωνίας μέσω Facebook σε αντίθεση με την διά ζώσης επικοινωνία. Συνεπώς, τα social media είναι ένας προσιτός τρόπος επικοινωνίας στα άτομα με Δ.Α.Φ. σε σύγκριση με τη φυσική, πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία.

Πιο συγκεκριμένα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ειδικό ιδιωτικό σχολείο με παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ηλικίας 3 έως 21 ετών στο νότιο New Jersey και δημοσιεύτηκε το 2012, με σκοπό να εξεταστεί αν το Facebook μπορεί να βελτιώσει τις επικοινωνιακές δεξιότητες εφήβων με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, βρέθηκε ότι μπορεί να συμβάλει σημαντικά (Graham, 2012).

Στην έρευνα συμμετείχαν 9 μαθητές εφηβικής ηλικίας (13-14 ετών) με Δ.Α.Φ. αφού επιλέχθηκαν από τις δύο πανεπιστημιακές πόλεις που οι τάξεις τους ειδικεύονταν στην εκπαίδευση μαθητών με Δ.Α.Φ. (πέντε μαθητές από το ένα σχολείο και τέσσερις από το άλλο).

Η έρευνα διεξήχθη στις αίθουσες του σχολικού χώρου του ειδικού σχολείου και οι μαθητές ήταν πλήρως ενταγμένοι.

Ως ερευνητικό εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η παρατήρηση των μαθητών αυτών για να εντοπιστούν οι επικοινωνιακές ενάρξεις από πλευράς τους και η ύπαρξη ανταπόδοσης κατά την επικοινωνία τους με τους/τις συνομηλίκους/ες. Επίσης, χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές.

Η παραπάνω έρευνα κατέληξε στα εξής ευρήματα: στη φάση Α παρατηρήθηκαν επικοινωνιακές ενάρξεις από πλευράς των εφήβων πριν τη χρήση του Facebook. Στη φάση Β παρατηρείται μια μικρή αύξηση κατά την εκκίνηση των συζητήσεων με τη χρήση του facebook. Στη φάση Γ παρατηρείται μια μεγαλύτερη βελτίωση στην έναρξη συνομιλιών αφού υπήρξε καθοδήγηση στη χρήση του Facebook.

Συμπερασματικά, αναφέρεται ότι μετά από δύο εβδομάδες χρήσης του Facebook, οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. βελτίωσαν τις δεξιότητες τους στην έναρξη και την ανταπόδοση κοινωνικής επικοινωνίας μέσω του Facebook. Ταυτόχρονα, αυξήθηκαν οι διά ζώσης αλληλεπιδράσεις των εφήβων αυτών με τους συνομηλίκους τους και τους εκπαιδευτικούς. Μάλιστα διαπιστώθηκε μείωση των συμπεριφορών εκφοβισμού μέσω διαδικτύου. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι ενώ οι συμμετέχοντες/ουσες, πριν λάβουν καθοδήγηση για τη χρήση του Facebook, συμπλήρωναν όλα ή τα περισσότερα πεδία της πλατφόρμας με προσωπικά τους στοιχεία και πληροφορίες, στη συνέχεια αφού έλαβαν διευκρινίσεις και εκπαίδευση, ήταν πιο προσεκτικοί/ές και φειδωλοί/ές στη δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και πληροφοριών.

Τέλος, η χρήση του Facebook βοήθησε τους/τις συμμετέχοντες/ουσες εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. να κάνουν επικοινωνιακές ενάρξεις, να έχουν εξωστρέφεια και να διατηρήσουν τη συνομιλία μεταξύ τους. Μάλιστα τα άτομα με Δ.Α.Φ. μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό, την αδεξιότητα και την έλλειψη δεξιοτήτων κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Το Facebook τους/τις βοήθησε σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Ένα άλλο εύρημα της μελέτης αφορά τις υπερβολικές και συχνά μη χρήσιμες πληροφορίες που παρείχαν οι χρήστες στα προφίλ τους λόγω της άγνοιας τους για τους κινδύνους στους οποίους ενδέχεται να εκτεθούν από τον διαμοιρασμό προσωπικών τους πληροφοριών. Αδυνατούσαν να προστατεύσουν την ιδιωτική τους ζωή και πληροφορίες που την αφορούν.

Η έρευνα που έλαβε χώρα στο Πανεπιστήμιο του Μαϊάμι και την οποία παραθέτει σε άρθρο της η Kelly Harrold (2013) που δημοσιεύθηκε το 2013, επιχείρησε να εξετάσει τις συνήθειες

που έχουν άτομα με και χωρίς Δ.Α.Φ. στη διαδικτυακή τους επικοινωνία και κυρίως κατά τη χρήση του Facebook. Οι πληροφορίες θα χρησιμοποιούνταν μετέπειτα ως βοηθητικό υλικό από επαγγελματίες εξειδικευμένους στα θέματα λόγου που εργάζονται με εφήβους/ες και με νεαρούς ενήλικες με Δ.Α.Φ. . Ο ερευνητής, αφού έλαβε έγκριση από το Συμβούλιο του Πανεπιστημίου του Μαϊάμι, άντλησε το δείγμα του από εκεί με ποικίλες μεθόδους δειγματοληψίας. Ορισμένα άτομα με Δ.Α.Φ. εντοπίστηκαν και επιλέχτηκαν μέσω αναρτήσεων σε φόρουμ σχετικά με τον αυτισμό. Επίσης, ένα μέρος του δείγματος προσλήφθηκε κατόπιν επικοινωνίας με διευθυντές των κολλεγίων και ειδικούς θεραπευτές για προβλήματα λόγου.

Στην παρούσα έρευνα έλαβαν μέρος 87 έφηβοι και έφηβες και ενήλικες νεαρής ηλικίας με και χωρίς Δ.Α.Φ. με στόχο να αξιολογηθεί η χρήση του Facebook από αυτούς. Οι 25 συμμετέχοντες/ουσες είχαν Δ.Α.Φ. ενώ οι 62 δεν είχαν. Η ομάδα με Δ.Α.Φ. περιλάμβανε 15 άντρες και 10 γυναίκες ενώ η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. περιλάμβανε 14 άντρες και 48 γυναίκες. Υπήρχε ένα ευρύ ηλικιακό εύρος και για τις δύο ομάδες συμμετεχόντων/ουσών. Μέσο συλλογής δεδομένων ήταν online ερωτηματολόγια με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου χρησιμοποιώντας στις απαντήσεις την κλίμακα Likert. Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να απαντήσουν γραπτώς σε 52 ερωτήσεις που αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία, προτιμήσεις για τα μέσα επικοινωνίας και το Facebook.

Συλλέχτηκαν και αναλύθηκαν τα ποσοτικά δεδομένα από ερωτήσεις κλειστού τύπου. Τα δεδομένα αναλύθηκαν στατιστικά για να εξεταστούν οι διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων. Ακόμη εκμαιεύτηκαν και αναλύθηκαν ποιοτικά δεδομένα από ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι διαφορές μεταξύ των ομάδων του δείγματος εντοπίστηκαν σε έξι τομείς: χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης, προτιμήσεις ως προς την επικοινωνία, κίνητρα για τη χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης, προκλήσεις και η χρήση του Facebook.

Πιο αναλυτικά, η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα πως δεν εντοπίζονται διαφορές ως προς την ύπαρξη υπολογιστή με τη δυνατότητα σύνδεσης στο Ίντερνετ μεταξύ των δύο ομάδων συμμετεχόντων. Ωστόσο, η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. ήταν πιο πιθανό να έχει ένα smartphone ή tablet. Επίσης, είχε περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσει πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μάλιστα εκδήλωσε μια προτίμηση για το Facebook. Ωστόσο και οι δύο ομάδες κατέταξαν το Facebook στην πρώτη θέση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όταν ερωτήθηκαν ποιο προτιμούν. Τέλος, δεν εντοπίστηκαν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ως προς τον αριθμό των ωρών που αφιερώνουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ως προς την πιθανότητα να έχουν προσωπικό προφίλ στο Facebook και ως προς το είδος των προσωπικών πληροφοριών που θα μπορούσαν να δημοσιεύσουν. Διαφορές εντοπίστηκαν στον αριθμό των φίλων μέσω

Facebook, με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. να εμφανίζεται να έχει περισσότερους σε σχέση με την ομάδα με Δ.Α.Φ. . Τέλος, η ομάδα με Δ.Α.Φ. εμφανίζεται να αναρτά πιο συχνά σχόλια σε χρονολόγια φίλων σε σχέση με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. ενώ η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. επισκεπτόταν πιο συχνά τα προφίλ φίλων και εξέταζε φωτογραφίες. Τα παραπάνω ευρήματα κρίνονται αναμενόμενα από τον ερευνητή καθώς η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. είναι πιο πιθανό να διαθέτει μια έξυπνη συσκευή και να έχει πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης με ό,τι αυτό περιλαμβάνει σε σύγκριση με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. .

Όπως διαπιστώνεται από τις παραπάνω έρευνες, φαίνεται να είναι εφικτή η χρήση του Facebook για την εκπαίδευση εφήβων με Δ.Α.Φ. όσον αφορά στις κοινωνικές δεξιότητες. Ωστόσο, ο κλινικός αντίκτυπος μιας τέτοιας συνθήκης είναι ακόμα ασαφής. Η άποψη αυτή απορρέει από την ερευνητική μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο Ιατρικό Πανεπιστήμιο της νότιας Καρολίνας και δημοσιεύτηκε το 2017 στο διαδικτυακό περιοδικό JMIR Mental Health (Gwynette et al., 2017). Είναι από τις πρώτες μελέτες που έγιναν για τη διερεύνηση της χρήσης του Facebook ως θεραπευτικό εργαλείο για εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. για την ψυχαγωγία τους και την κοινωνικοποίηση τους.

Είχε ως στόχο τη διερεύνηση της χρήσης του Facebook ως θεραπευτικό εργαλείο για εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Πιο αναλυτικά, η εν λόγω έρευνα είχε σκοπό να μελετήσει τα αποτελέσματα της χρήσης της διαδικτυακής πλατφόρμας του Facebook για την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων σε εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .

Η έρευνα ήταν ποσοτική, το δείγμα αποτελούνταν από 6 αγόρια ηλικίας 14 ετών και έλαβε χώρα διαδικτυακά μέσω μιας διαδικτυακής ομάδας για διάστημα 8 εβδομάδων. Συλλέχθηκαν δεδομένα σχετικά με τη συμπεριφορά και την κοινωνική λειτουργία των συμμετεχόντων στην αρχή και το τέλος της παρέμβασης. Οι ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν κλειστού τύπου και τους χορηγήθηκαν μέσω διαδικτυακών ερωτηματολογίων.

Στην έρευνα που διεξήχθη, οι συμμετέχοντες ήταν εγγεγραμμένοι/ες σε ένα πρόγραμμα (SST) στο Ιατρικό Πανεπιστήμιο της νότιας Καρολίνας που εξυπηρετούσε εφήβους/ες με ΔΑΦ μαζί με τις οικογένειες τους.

Οι μετρήσεις των αποτελεσμάτων περιλάμβαναν την Κλίμακα Κοινωνικής Απόκρισης 2, την Κλίμακα βαθμολόγησης συστήματος βελτίωσης κοινωνικών δεξιοτήτων, την έρευνα γονέων Project Rex και την κλίμακα Likert αποτελούμενη από 12 μέρη. Οι συμμετέχοντες/ουσες ερωτήθηκαν για την εμπειρία τους στο τέλος της παρέμβασης. Οι συμμετέχοντες/ουσες που

ήταν μέλη ομάδων στο Facebook, είχαν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν σχόλια και να διαβάζουν άλλων ατόμων, να αναρτούν και να βλέπουν φωτογραφίες και βίντεο. Για λόγους προστασίας των συμμετεχόντων/ουσών και τήρησης απορρήτου, δεν υπήρχε η δυνατότητα να συνομιλούν με άτομα από άλλες ομάδες του Facebook που δε συμμετείχαν στο πρόγραμμα ούτε να επισκέπτονται άγνωστες ιστοσελίδες.

Παρατηρήθηκε ότι οι κοινωνικές δυσκολίες των συμμετεχόντων παρέμειναν με την προσθήκη της διαδικτυακής πλατφόρμας Facebook και οι συμμετέχοντες/ουσες εξακολουθούσαν να απαιτούν βοήθεια για να συνεργαστούν με τους/τις συνομηλίκους/ες τους σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον. Μια διαδικτυακή παρέμβαση, όπως αυτή που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή τη μελέτη, έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει έναν μαζικό αριθμό ασθενών με Δ.Α.Φ. και θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις ανισότητες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες προσωπικής θεραπείας. Ωστόσο, σε κοινωνικό επίπεδο φαίνεται το Facebook να μην έχει τα προσδοκώμενα θετικά αποτελέσματα για την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων των εφήβων με Δ.Α.Φ. . Η πολυπλοκότητα και η εξελισσόμενη φύση του ιστοτόπου και των ρυθμίσεων απορρήτου του Facebook οδηγεί σε έναν αριθμό μοναδικών ανησυχιών για την ασφάλεια στο διαδίκτυο που μπορεί να περιορίσουν την κλινική του χρησιμότητα. Σύμφωνα με τους ερευνητές, κρίνεται χρήσιμη η ανάπτυξη μιας εναλλακτικής και κλειστής διαδικτυακής πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης, σχεδιασμένης ειδικά για το εφηβικό κοινό με Δ.Α.Φ. . Αυτή η πλατφόρμα ιδανικά θα μπορούσε να παρέχει ένα ασφαλέστερο και πιο εύκολα ελεγχόμενο περιβάλλον για τα άτομα αυτά.

Σύμφωνα με τα μετρήσιμα αποτελέσματα, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Η διαδικτυακή προσθήκη του Facebook έτυχε θετικής αποδοχής από τους συμμετέχοντες και τους γονείς. Ένα σύνολο του 80% - 100% των συμμετεχόντων απάντησε «ναι» στην ερώτηση αν είναι ικανοποιημένος/η για την κάθε ενότητα του προγράμματος.

Πιο αναλυτικά, από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι το Facebook μπορεί να συμβάλλει στην καλλιέργεια ποικίλων δεξιοτήτων στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . ώστε να αξιοποιούν δημιουργικά τον ελεύθερο τους χρόνο και να επικοινωνούν με άλλους συνομηλίκους. Να σημειωθεί ότι παρέμειναν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά στο κοινωνικό επίπεδο ακόμα και μέσω του Facebook. Διαπιστώθηκε ότι το Facebook δεν αποτελεί ένα απολύτως εύκολο και ασφαλές περιβάλλον για πλοήγηση για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. προκειμένου να επικοινωνήσουν με τους/τις άλλους/ες, να ενημερωθούν για πολιτιστικά και μουσικά δρώμενα, να παρακολουθήσουν κάποια ταινία, βίντεο κλπ. . Αν και δεν παρατηρήθηκαν απρόοπτα συμβάντα κατά τη διάρκεια της έρευνας όσον αφορά στην τήρηση

του απορρήτου, τον διαδικτυακό εκφοβισμό και την επικοινωνία με άγνωστα άτομα μέσω του Facebook, ένας συμμετέχων έγινε μέλος ενός άγνωστου club και χρειάστηκε επαναφορά. Σε γενικές γραμμές οι συμμετέχοντες/ουσες ανταποκρίθηκαν στην παρέμβαση και στα αυστηρά της πρωτόκολλα και κατευθύνσεις που αφορούσαν την επαφή και επίσκεψη μόνο με οικείες ομάδες. Δεν υπήρχε η δυνατότητα για λήψη πρωτοβουλίας για επαφή και επικοινωνία με νέα άτομα και πλοήγηση σε sites μέσω Facebook ποικίλης θεματολογίας.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πανεπιστήμιο του Yale (van Schalkwyk et al., 2017) διερευνήθηκε η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, τα επίπεδα άγχους και η ποιότητα της φιλίας σε άτομα εφηβικής ηλικίας.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 100 νέοι και νέες ηλικίας 12-19 ετών. Από αυτούς, οι 44 είχαν διαγνωστεί με διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Δ.Α.Φ.) και προσλήφθηκαν από προγράμματα στο κέντρο μελέτης παιδιών του πανεπιστημίου του Yale. Η γνωστική τους ικανότητα μετρήθηκε μέσω της κλίμακας διαφορικής ικανότητας, 2^η έκδοση (DAS-II) (Elliot et al., 1990). Οι υπόλοιποι/ες 56 συμμετέχοντες/ουσες της έρευνας ήταν νέοι/νέες χωρίς Δ.Α.Φ. που προέρχονταν από κλινικές εγκαταστάσεις του κέντρου μελέτης παιδιών του πανεπιστημίου του Yale.

Η μέθοδος που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της είναι η ποσοτική έρευνα και το εργαλείο συλλογής δεδομένων ήταν οι κλίμακες αξιολόγησης.

Μετά τη συγκατάθεση των γονέων των εφήβων κάτω των 18 ετών και την συγκατάθεση των ίδιων των νέων άνω των 18 ετών, τους χορηγήθηκαν κλίμακες αξιολόγησης τόσο στις δύο ομάδες νέων όσο και στους γονείς τους. Οι ίδιοι/ες οι έφηβοι/ες παρείχαν δεδομένα σχετικά με τον χρόνο χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ενώ δημογραφικά στοιχεία παρείχαν οι ίδιοι οι γονείς. Τα δεδομένα συλλέχτηκαν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή χρησιμοποιώντας κλίμακες αξιολόγησης συμπληρωμένες από τους γονείς και τους/τις εφήβους/ες με ένα υπόδειγμα να παρέχει επίσης δεδομένα σχετικά με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μια εβδομάδα μετά.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της εν λόγω έρευνας (Van Schalkwyk et al., 2017), η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σχετίζεται σημαντικά με την υψηλής ποιότητας φιλία σε εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. η οποία μετριάστηκε από τα επίπεδα άγχους. Δε βρέθηκαν συσχετισμοί μεταξύ της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, του άγχους και της ποιότητας φιλίας στους ελέγχους. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να είναι ένας τρόπος για τους/τις

εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. χωρίς σημαντικά επίπεδα άγχους να βελτιώσουν την ποιότητα των φιλιών τους.

Σε έρευνα τους οι Schultz και Jacobs (Tracker, 2012) εξέτασαν πώς το Facebook υποστηρίζει την κοινωνική αλληλεπίδραση ενός νέου με Δ.Α.Φ. υψηλής λειτουργικότητας που ζει σε μια αγροτική περιοχή των Η.Π.Α. . Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, ο συμμετέχων αύξησε την ποσότητα και την ποιότητα των κοινωνικών δεσμών που είχε με άλλους. Παρόλους τους περιορισμούς της διαδικτυακής κοινωνικής δικτύωσης, παρέχοντας επίβλεψη στο άτομο, το Facebook έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την κοινωνική αλληλεπίδραση των ατόμων με Δ.Α.Φ. . Ο Jacob ξεκίνησε τη χρήση του Facebook το φθινόπωρο του 2009 που ήταν έφηβος με την καθοδήγηση και τη βοήθεια της μητέρας του. Καθώς αυξανόταν ο χρόνος ενασχόλησης του με το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης, ήταν εμφανές ότι ο λόγος που το χρησιμοποιούσε ήταν για να διευρύνει το κοινωνικό του δίκτυο και να αυξήσει τις εμπειρίες κοινωνικοποίησης του. Ο ένας ερευνητής αποφάσισε να μελετήσει συστηματικά την εμπλοκή του συμμετέχοντα με το Facebook. Ο δεύτερος ερευνητής διηγήθηκε την εμπειρία του Jacob. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο συμμετέχων στην έρευνα δέχτηκε να συμμετάσχει και στη συγγραφή του άρθρου μετέπειτα. Κατά τη διάρκεια της έρευνας συλλέχθηκαν δεδομένα από την ενασχόληση του Jacob με το Facebook σε διάστημα 6 μηνών. Ο Jacob άργησε να μιλήσει (μετά την ηλικία των 3 μίλησε) και στη συνέντευξη ανέφερε ότι το Facebook τον βοήθησε να μιλήσει στους άλλους, κάτι το οποίο τον εκνεύριζε πριν. Στην έρευνα, ο συμμετέχων αναφέρει ότι για να συνδεθεί στο λογαριασμό του στο Facebook, επισκεπτόταν τις τοπικές βιβλιοθήκες της περιοχής του.

Οι ερευνητές αφού συνέλεξαν τις αναρτήσεις του λογαριασμού του Facebook του Jacob, χρησιμοποίησαν την αναλυτική επαγωγή για να κατηγοριοποιήσουν τα νοήματα. Επίσης, κωδικοποίησαν τους τύπους αλληλεπιδράσεων του Jacob στις κατηγορίες α)ανταλλαγές μέσω παιχνιδιών β)σχόλια στις αναρτήσεις του Jacob γ)σχόλια του Jacob σε αναρτήσεις άλλων ατόμων δ)άμεση αλληλεπίδραση μέσω mail ε)αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο. Σύμφωνα με την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, ο Jacob αύξησε βαθμιαία τον αριθμό αλληλεπιδράσεων του χρησιμοποιώντας το Facebook. Επίσης, ο ίδιος ανέφερε μια ανακούφιση από το κοινωνικό άγχος που βίωνε.

Μιας και η έρευνα είναι ελλιπής όσον αφορά στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από νέους/ες με Δ.Α.Φ., το κενό αυτό μεταξύ άλλων ερευνών έρχεται να συμπληρώσει η έρευνα των Alhujaili και των συνεργατών του στο Κίνγκστον του Οντάριο (Alhujaili et al., 2022a). Σκοπός της έρευνας ήταν να συγκρίνει τον χρόνο που αφιερώνουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τους λόγους χρήσης τους από τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε σύγκριση με

τους συνομηλικούς τους τυπικής ανάπτυξης. Πρόκειται για μια συγχρονική μελέτη σε εφήβους/ες ηλικίας 13-18 ετών συμπληρώνοντας ένα ερωτηματολόγιο. Το δείγμα αποτέλεσαν 26 έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. και 24 έφηβοι/ες χωρίς ΔΑΦ της Ψυχιατρικής Κλινικής Εξωτερικών Ιατρείων Παιδιών και Νέων του Νοσοκομείου Dieu στο Κίνγκστον του Οντάριο.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της ποσοτικής αυτής έρευνας, οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. διέφεραν από τους συνομηλικούς τους τυπικής ανάπτυξης ως προς το είδος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούν καθώς και τους λόγους που τους ωθούν σ' αυτά. Το Youtube κατέχει την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. ενώ το Snapchat στις προτιμήσεις των εφήβων χωρίς Δ.Α.Φ. . Η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων χωρίς Δ.Α.Φ. (92,3 %) ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν ιστοτόπους κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Viber, κλπ.) για κοινωνική συναναστροφή. Αντίθετα, το 59,1 % των εφήβων με Δ.Α.Φ. ανέφεραν την ψυχαγωγία ως κύριο λόγο της ενασχόλησης τους με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Σημαντική διαδικτυακή ποσοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. σε διάστημα 4 μηνών το 2011 με τη χρήση των προφίλ στο Facebook των συμμετεχόντων/ουσών (Shrigelman & Gill, 2014a). Έλαβαν μέρος 172 συμμετέχοντες/ουσες ηλικίας 18 ετών από τους/τις οποίους/ες οι 108 ήταν διαγνωσμένοι/ες με Δ.Α.Φ. ή με Δ.Α.Φ. και κάποια άλλη συνοδή αναπηρία. Σκοπός ήταν να διερευνηθεί το πώς χρησιμοποιούν το Facebook νεαρά άτομα με κάποια ειδική εκπαιδευτική ανάγκη ή αναπηρία όπως η διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Χρησιμοποιήθηκαν περιγραφικές στατιστικές (SPSS) και συγκρίθηκαν δραστηριότητες νεαρών ατόμων με και χωρίς Δ.Α.Φ. .

Σύμφωνα με τα ευρήματα, τα 57 άτομα με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν περισσότερο το Facebook σε σύγκριση με τους/τις συνομηλικούς/ες τους τυπικής ανάπτυξης προκειμένου να επικοινωνήσουν με τους/τις φίλους/ες τους. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούν το Facebook τουλάχιστον μία φορά την ημέρα για παραπάνω από 30 λεπτά. Ακόμη, αν και έχουν πολλούς φίλους στο Facebook, πάνω από 150, συνομιλούν μόνο με τους 20 περίπου. Τέλος, διαπιστώθηκε πως οι χρήστες με Δ.Α.Φ. προτιμούν να συνομιλούν με διαδικτυακούς φίλους/ες τυπικής ανάπτυξης παρά με φίλους/ες τους με Δ.Α.Φ. .

Η έρευνα Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον που πραγματοποιήθηκε το 2010, μελέτησε τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα νέων με Δ.Α.Φ. (Mazurek et al., 2012). Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 500 μαθητές ηλικίας 13-17 ετών που φοιτούσαν σε ειδικές τάξεις και επιλέχθηκαν τυχαία. Χορηγήθηκαν στους/στις εφήβους/ες συμμετέχοντες/ουσες της έρευνας ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού τύπου

και χρησιμοποιήθηκαν τηλεφωνικές συνεντεύξεις για να ληφθούν πληροφορίες από τους γονείς ή φροντιστές των εφήβων αυτών.

Σύμφωνα με τα ευρήματα, η πλειοψηφία του δείγματος, το 64,2 % αφιέρωνε τον περισσότερο χρόνο σε μη κοινωνικά μέσα όπως τηλεόραση και βιντεοπαιχνίδια ενώ μόνο το 13,2 % ασχολιόταν με το Facebook και άλλους ιστοτόπους διαδικτυακής επικοινωνίας. Να σημειωθεί πως σε σύγκριση με άλλου είδους εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες, στα νεαρά άτομα με Δ.Α.Φ. ήταν υψηλότερα τα ποσοστά χρήσης των μέσων μη κοινωνικής δικτύωσης σε σύγκριση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

3.2 Έρευνες για τη χρήση του facebook από εφήβους/ες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ως μέσο ψυχαγωγίας

Όπως υποστηρίζει και η διεθνής βιβλιογραφία, υπάρχει πολύ μικρή εμπειρική έρευνα όσον αφορά στη χρήση του Ίντερνετ από ανθρώπους με Δ.Α.Φ. (Benford & Standen, 2007). Η πλειοψηφία των ερευνητών εστιάζουν στις επικοινωνιακές δεξιότητες που καλλιεργεί το Ίντερνετ και το βασικό ερώτημα που θέτουν είναι αν οι άνθρωποι με Δ.Α.Φ. υψηλής λειτουργικότητας, όπως το Asperger, χρησιμοποιούν το Ίντερνετ για να επικοινωνήσουν με την οικογένεια τους και οικεία τους πρόσωπα.

Το Facebook, όπως και άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αποτελεί εκτός από μέσο επικοινωνίας και κοινωνικής συνδιαλλαγής, μέσο ψυχαγωγίας και αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Η ίδια η πλατφόρμα παρέχει ποικίλες δυνατότητες για συμμετοχή σε διαδικτυακά ατομικά ή ομαδικά παιχνίδια με ελκυστικά γραφικά, μουσική κλπ. .

Η έρευνα των Engelhardt et al. (2013) διερεύνησε τη σχέση της χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook για λόγους ψυχαγωγίας και συγκεκριμένα την ενασχόληση με video games και της ποιότητας του ύπνου αγοριών εφηβικής ηλικίας με Δ.Α.Φ. σε σύγκριση με αγόρια εφηβικής ηλικίας με ΔΕΠΥ ή αγόρια τυπικής ανάπτυξης.

Το δείγμα της έρευνας ήταν γονείς αγοριών 8-17 ετών με διαγνωσμένη Δ.Α.Φ., διαγνωσμένη ΔΕΠΥ και αγοριών τυπικής ανάπτυξης. Η μέθοδος που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας είναι η ποσοτική έρευνα, μέσω της συμπλήρωσης ενός ερωτηματολογίου, το οποίο περιλαμβάνει κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις. Αυτό αξιολογούσε την καθημερινή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για τη σύνδεση σε κάποιο βιντεοπαιχνίδι, την πρόσβαση σε αυτά στο χώρο της κρεβατοκάμαρας και τον μέσο όρο ωρών ύπνου του παιδιού.

Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η δυνατότητα πρόσβασης στα πολυμέσα στον χώρο του υπνοδωματίου σχετίζεται με ελλιπή ύπνο ανεξαρτήτως της διαγνωστικής ομάδας. Μάλιστα πιο έντονα συνδέεται η πρόσβαση αυτή με ελλιπή ύπνο στα αγόρια με Δ.Α.Φ. απ' ότι στα αγόρια με ΔΕΠΥ ή στα αγόρια τυπικής ανάπτυξης.

Τέλος, να σημειωθεί ότι μόνο στα αγόρια με Δ.Α.Φ. διαπιστώθηκε σύνδεση μεταξύ των ωρών ενασχόλησης τους με τα video games μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ωρών που κοιμούνται. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η ενασχόληση με βιντεοπαιχνίδια μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, συνδέεται με διαταραχές ύπνου και μειωμένο ύπνο στα αγόρια εφηβικής ηλικίας με διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Ειδικά οι έφηβοι που είχαν πρόσβαση σε οθόνη στο δωμάτιο τους αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στον ύπνο ή κοιμούνται λιγότερες ώρες από όσες πρέπει.

Σύμφωνα με τη μελέτη των Alehrour & Behjat (2016), η οποία πραγματοποιήθηκε το φθινόπωρο του 2014, μας δίνεται η ευκαιρία μέσω της ποιοτικής έρευνας να μελετήσουμε τις αντιλήψεις και στάσεις εφήβων με διαταραχή αυτιστικού φάσματος υψηλής λειτουργικότητας και συγκεκριμένα Asperger για τη χρήση πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook στην Τεχεράνη.

Η έρευνα υλοποιήθηκε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν αυτοπροσώπως και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν. Διερεύνησε ένα δείγμα 13 εφήβων από το Ιράν με διαγνωσμένο Asperger οι οποίοι χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Η μια περιλάμβανε συμμετέχοντες/ουσες ηλικίας 12-15 ετών και η άλλη 16-18 ετών. Οι 10 προέρχονταν από κλινικές στην Τεχεράνη και οι 3 από ομάδες μέσω του Facebook.

Οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν πρόσβαση στο Ίντερνετ μέσω των προσωπικών τους υπολογιστών και των κινητών τους τηλεφώνων. Η παρούσα έρευνα ακολούθησε τη μεθοδολογία της θεμελιωμένης θεωρίας των Strauss και Corbin. Η χρήση αυτής της μεθοδολογίας διευκόλυνε την εις βάθος ανάλυση των εφήβων με Asperger κάνοντας μια περαιτέρω ανάλυση πέραν της απλής χρήσης του Ίντερνετ και του Facebook. Συλλέχθηκαν δεδομένα σχετικά με τις εμπειρίες, τα κίνητρα και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών για τη χρήση του Ίντερνετ και του Facebook.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, τρεις είναι οι κατηγορίες των λόγων για τους οποίους οι έφηβοι/ες ηλικίας 12-18 ετών χρησιμοποιούν το Ίντερνετ και μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook. Συγκεκριμένα είναι η επικοινωνία, η ψυχαγωγία και η αναζήτηση πληροφοριών. Και οι δύο ομάδες των συμμετεχόντων/ουσών της έρευνας χρησιμοποιούν τα

παραπάνω μέσα για να αναζητήσουν πληροφορίες και για να ψυχαγωγηθούν. Όσον αφορά στην ψυχαγωγία, χρησιμοποιούν μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook για να ακούσουν μουσική, να κάνουν λήψη τραγουδιών, να παρακολουθήσουν ταινίες, animation κλπ. . Τα ευρήματα της έρευνας είναι αρκετά διαφορετικά όσον αφορά στην επικοινωνία. Οι έφηβοι/ες μικρότερης ηλικίας (12-15 ετών) χρησιμοποιούσαν περισσότερο μέσα κοινωνικής δικτύωσης λιγότερο διαδραστικά όπως το Viber, το Skype σε σύγκριση με το Facebook, Instagram κλπ. . Αντιθέτως, οι μεγαλύτεροι/ες έφηβοι/ες (16-18 ετών) χρησιμοποιούσαν περισσότερο τα διαδραστικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook για να ανταλλάξουν ιδέες με άγνωστα άτομα με τα οποία ήταν διαδικτυακοί φίλοι. Τέλος, καθώς οι έφηβοι/ες μεγάλωναν ταυτόχρονα, διαπιστώθηκε πως πλοηγούνταν κυρίως σε εικονικά περιβάλλοντα που παρέχουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και δεν επεδίωκαν τη ρεαλιστική επικοινωνία με τους άλλους ειδικά σε περιβάλλον εκτός σύνδεσης. Αυτό οφείλεται στα ελλείμματα που έχουν στη διαπροσωπική επικοινωνία και στην έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων (Alehrour & Behjat, 2016).

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά σε έρευνα των Hedges et al. (2018) της οποίας σκοπός ήταν να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διαγνωσμένοι/ες με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν την τεχνολογία για λόγους κοινωνικοποίησης, απόκτησης ανεξαρτησίας και διαχείρισης του άγχους. Έλαβαν μέρος 472 έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. που φοιτούσαν στο λύκειο και οι οποίοι περιέγραψαν ποιες μορφές τεχνολογίας χρησιμοποιούν και για ποιους σκοπούς. Οι μαθητές/τριες ανέφεραν ότι διευκολύνονται περισσότερο να χρησιμοποιούν την τεχνολογία στο σπίτι παρά στο σχολείο.

Χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια τα οποία μοιράστηκαν στους/στις συμμετέχοντες/ουσες από το Κέντρο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για Μαθητές με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (CSESA). Η παρούσα μελέτη είναι μια τυχαιοποιημένη ελεγχόμενη δοκιμή ενός μοντέλου ολοκληρωμένης θεραπείας για μαθητές/τριες Λυκείου με Δ.Α.Φ. . Η έρευνα έλαβε χώρα σε 60 σχολεία τριών πολιτειών σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσμικής Αναθεώρησης της Βόρειας Καρολίνας.

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ήταν ερωτηματολόγιο 30 ομαδοποιημένων ερωτήσεων σχετικών με τη χρήση της τεχνολογίας στο σχολείο, την πρόσβαση στην τεχνολογία στο σχολείο, χρήση της τεχνολογίας για κοινωνικοποίηση και επικοινωνία και απόψεις για τη χρήση της τεχνολογίας στο σπίτι. Οι απαντήσεις ήταν και της μορφής «ναι», «όχι» αλλά και ανοιχτού τύπου.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, το 98% των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί την τεχνολογία στο σχολείο. Μάλιστα αρκετοί/ές απ' αυτούς/ές ανέφεραν ότι μεταφέρουν μαζί τους κάποιο τεχνολογικό μέσο (κινητό smartphone, tablet, κλπ.).

Όσον αφορά στους λόγους για τους οποίους χρησιμοποιούν οι συμμετέχοντες/ουσες την τεχνολογία, απάντησαν πως κατά τη διάρκεια μιας τυπικής εβδομάδας τη χρησιμοποιούν για να ολοκληρώσουν εργασίες, να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο, να κάνουν παρουσιάσεις και να συνεργάζονται με συμμαθητές τους. Όσον αφορά στη χρήση της τεχνολογίας στο σπίτι, η πλειοψηφία του δείγματος απάντησε πως τη χρησιμοποιεί για ψυχαγωγικούς σκοπούς όπως ακρόαση τραγουδιών και παρακολούθηση video στο youtube. Το σημείο της έρευνας που αφορά την παρούσα διπλωματική εργασία είναι εκείνο που σχετίζεται με τη χρήση της τεχνολογίας για λόγους κοινωνικοποίησης. Το 47% των ερωτηθέντων χρησιμοποιούν το Facebook για να επικοινωνούν και να κοινωνικοποιούνται. Μεταξύ των υπολοίπων μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Instagram, twitter, Snapchat, κλπ.) οι ερωτηθέντες/θείσες προτιμούν το Facebook. Στην ερώτηση γιατί χρησιμοποιούν το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης, το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε για να επικοινωνούν με φίλους/ες ενώ το μικρότερο για να επικοινωνούν με τους/τις καθηγητές/τριες τους. Είναι εμφανές λοιπόν πως το Facebook χρησιμοποιείται από τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. της έρευνας για να καλύψουν τις ανάγκες τους για κοινωνικοποίηση, επικοινωνία και αλληλεπίδραση με συνομηλίκους. Τέλος, όσον αφορά στο χώρο που προτιμούν οι συμμετέχοντες/ουσες να έχουν πρόσβαση στο Facebook, η πλειοψηφία απάντησε ότι προτιμά το σπίτι αντί του σχολείου καθώς παρέχει άνεση, ικανοποιητικά τεχνολογικά μέσα και καλή ταχύτητα του Internet (Hedges et al., 2018).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει έρευνα που έλαβε χώρα το 2018 στο Πανεπιστήμιο της Φλόριντα με επικεφαλή τον Dr. Charles Dukes (Zager & Wehmeyer, 2019). Σκοπός της μελέτης ήταν να προσδιορίσει εάν μια οδηγία, ένα παιχνίδι ρόλων και ένα εκπαιδευτικό πακέτο καθοδήγησης μπορούν να είναι αποτελεσματικά για τη διδασκαλία δεξιοτήτων ασφαλείας κατά τη χρήση του Facebook και άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Οι συμμετέχοντες/ουσες διδάχτηκαν πώς να αρνούνται, να αποκλείουν και να δέχονται αιτήματα και προτάσεις από αγνώστους με ασφάλεια. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν video, ζωντανή μοντελοποίηση και η άμεση ανατροφοδότηση.

Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 3 νέοι και νέες ηλικίας 14-22 ετών με διαγνωσμένη διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη χρήση οπτικής ανάλυσης και εκτιμήσεων μεγέθους επίδρασης.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι συμμετέχοντες/ουσες κατάφεραν να αποκτήσουν αυτές τις δεξιότητες για την προσωπική τους ασφάλεια και να τις διατηρήσουν ακόμα και μετά τη χρήση του εκπαιδευτικού πακέτου.

3.3 Έρευνες για τη χρήση του facebook από φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. για τη διαπαιδαγώγηση τους

Οι γονείς, οι κηδεμόνες και οι φροντιστές των ατόμων και συγκεκριμένα των παιδιών και εφήβων με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, σύμφωνα και με τη βιβλιογραφία, καταβάλλουν τον δικό τους καθημερινό αγώνα. Ο λόγος είναι ότι τα παιδιά αυτά απαιτούν σταθερή υποστήριξη και προσοχή στην αυτοεξυπηρέτησή τους και καθώς εκτελούν τις καθημερινές τους ρουτίνες (Mohd Roffeei et al., 2015). Αυτή η κοπιώδης και αγωνιώδης καθημερινότητα των φροντιστών παιδιών και εφήβων με Δ.Α.Φ. είναι ιδιαίτερα έντονη στη Μαλαισία όπου απουσιάζει η κρατική μέριμνα και φροντίδα για τις οικογένειες αυτές. Μάλιστα υπάρχει ένας διαχωρισμός και εμφανείς διακρίσεις εις βάρος των ατόμων με Δ.Α.Φ. και των οικογενειών τους (Azlina et al., 2008).

Στο πλαίσιο των φροντιστών των εφήβων με Δ.Α.Φ. και με αφετηρία την κατάσταση στη Μαλαισία που περιγράφηκε πιο πάνω, κινήθηκε η έρευνα που δημοσιεύτηκε το 2015 και την αναλύουν σε άρθρο τους οι Mohd Roffeei et al. (2015). Η εν λόγω μελέτη διερεύνησε τους τύπους μηνυμάτων (σχόλια και αναρτήσεις) που ανταλλάσσονται μεταξύ δύο ομάδων υποστήριξης και συγκεκριμένα γονέων και/ή φροντιστών παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) που επικοινωνούν μέσω Facebook (FB). Μελετά δύο ομάδες υποστήριξης του αυτισμού: Autism Malaysia (AM) και Autism Children Club (ACA).

Στην έρευνα έλαβαν μέρος οι Siti Hajar και Mohd Roffeei στον τομέα του ερευνητικού σχεδίου και του σχεδιασμού, της κωδικοποίησης και της ανάλυσης των δεδομένων καθώς και στη γραφή τους. Οι Noorhidawati και Abdullah συμμετείχαν στη γραφή, ανάλυση και επικύρωση των δεδομένων. Τέλος, οι Siti Khairatul Razifah και Basar ασχολήθηκαν με τη συλλογή δεδομένων, ανάλυση και κωδικοποίηση.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσε 3.637 μηνύματα τα οποία συγκεντρώθηκαν από τον Αύγουστο έως τον Νοέμβριο του 2013, συμπεριλαμβανομένων τόσο των αναρτήσεων (381) όσο και των σχολίων (3256) από τις σελίδες των δύο ομάδων. Και οι δύο ομάδες είναι

διαδικτυακές κοινότητες υποστήριξης που έχουν δημιουργηθεί για να υποστηρίζουν και να αυξάνουν την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τα παιδιά με Δ.Α.Φ. .

Η μεθοδολογία που χρησιμοποίησε η παρούσα έρευνα είναι η ποιοτική έρευνα. Μάλιστα χρησιμοποιήθηκε μια προσέγγιση απαγωγικής ανάλυσης περιεχομένου και τα ποιοτικά δεδομένα αναλύθηκαν για θέματα κοινωνικής υποστήριξης προσαρμοσμένα από τον Κώδικα Συμπεριφοράς Κοινωνικής Υποστήριξης (SSBC).

Όσον αφορά στα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, πριν από τη συλλογή των δεδομένων, στάλθηκε email στους συντονιστές των FBgroups για να ληφθεί επίσημα η συναίνεση από τα μέλη.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, το Facebook μέσω της επικοινωνίας που μπορεί να παρέχει σε ομαδικό πλαίσιο, βοήθησε τους εμπλεκόμενους γονείς και φροντιστές παιδιών και εφήβων με Δ.Α.Φ. να λαμβάνουν και να παρέχουν ψυχολογική στήριξη και πληροφόρηση σχετικά με θέματα που τους απασχολούν. Σύμφωνα με τα μηνύματα και τις αναρτήσεις που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν, υπήρξε σημαντικός διαμοιρασμός μεταξύ των γονέων και φροντιστών για θέματα που τους απασχολούν όσον αφορά στη Δ.Α.Φ. όπως θέματα τεχνικής φύσεως, σχολικής ζωής, κοινωνικοποίησης των παιδιών τους και ακαδημαϊκής επίδοσης. Συμπερασματικά το Facebook αποτελεί ένα διαδικτυακό εργαλείο κοινωνικής υποστήριξης για τους γονείς και/ή φροντιστές παιδιών με Δ.Α.Φ. .

Ασφαλώς θα μπορούσε να διεξαχθεί περαιτέρω μελέτη για τη διερεύνηση των ρόλων διαφορετικών τύπων μελών της ομάδας FB και την εξέταση της αποτελεσματικότητας του FB ως διαδικτυακής κοινότητας υποστήριξης μέσω συνεντεύξεων σε βάθος και θεματικής ανάλυσης των ανταλλασσόμενων μηνυμάτων. Τα ευρήματα της εν λόγω έρευνας μπορούν να βελτιώσουν τις προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται από επαγγελματίες υγείας κατά την ανάπτυξη, τη βελτίωση και την αξιολόγηση συστημάτων κοινωνικής υποστήριξης για γονείς/φροντιστές.

Προχωρώντας στη μελέτη πρόσφατων ερευνών σχετικά με τη χρήση του Facebook από φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. με σκοπό να διευκολυνθούν στη διαπαιδαγώγησή τους και στον χειρισμό ποικίλων καταστάσεων, αξίζει να αναφερθούν τα αποτελέσματα έρευνας των Seán Healy και Geneviève Marchand στο τμήμα Συμπεριφορικής και Διατροφικής Υγείας του Πανεπιστημίου του Ντέλαγουερ στις Η.Π.Α. και στο Τμήμα Κινησιολογίας και Διαχείρισης της Ψυχαγωγίας στο Πανεπιστήμιο της Αρκάτα στις Η.Π.Α. (Healy & Marchand, 2020).

Η κοινωνική γνωστική θεωρία έχει αποδειχθεί χρήσιμη για τον ρόλο που διαδραματίζει η σωματική δραστηριότητα για τα παιδιά και την αλλαγή της συμπεριφοράς τους (Healy & Marchand, 2020). Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να διερευνήσει τα αποτελέσματα μιας παρέμβασης σωματικής δραστηριότητας μέσω διαδικτύου, με τη μεσολάβηση των γονέων για δεκατρείς εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Η παρέμβαση, η Project CHASE, αφορούσε γονείς που εγγράφηκαν σε μια ιδιωτική ομάδα στο Facebook και εκτέθηκαν σε πέντε σχέδια παρέμβασης, με βάση την κοινωνικό-γνωστική θεωρία. Μέσω ερωτηματολογίου, που συμπλήρωσαν οι γονείς και μιας δραστηριότητας στην οποία συμμετείχαν, μετρήθηκε το πόσο αποτελεσματική ήταν η παρέμβαση και ο βαθμός εμπλοκής των συμμετεχόντων.

Η ανάλυση επικεντρώθηκε σε περιγραφικές στατιστικές, παρά σε επαγωγικές στατιστικές. Οι συμμετέχοντες/ουσες γονείς ανέφεραν ότι το Project CHASE είναι ένα μέσο ικανό να υποστηρίξει τη φυσική δραστηριότητα του παιδιού τους. Επίσης, οι συμμετέχοντες/ουσες ανέφεραν ότι είναι ικανοποιημένοι/ες ή πολύ ικανοποιημένοι/ες με τη συνολική τους εμπειρία βρίσκοντας το περιεχόμενο ενδιαφέρον και χρήσιμο και ανάρτησαν φωτογραφίες από δραστηριότητες των παιδιών τους στο σπίτι.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 16 οικογένειες από την κομητεία Humboldt, η οποία είναι μια απομακρυσμένη κομητεία στη Βόρεια Καλιφόρνια. Τρεις συμμετέχοντες αποχώρησαν, όπως φάνηκε από την απουσία τους στην ομάδα στο Facebook του Project CHASE. Δεκατρείς γονείς ολοκλήρωσαν την παρέμβαση. Από 13 γονείς ολοκληρώθηκαν τα βασικά μέτρα και τα μέτρα σκοπιμότητας παρακολούθησης. Για την φυσική δραστηριότητα μετά την παρέμβαση, συγκεντρώθηκαν μέτρα από 11 γονείς, με δύο γονείς να μην ανταποκρίνονται. Η πλειοψηφία των γονέων που συμμετείχαν ήταν Καυκάσιοι και όσον αφορά στα παιδιά, το 69,2% ήταν αγόρια και κατά μέσο όρο ηλικίας 10 ετών.

Όσον αφορά στη μεθοδολογία της έρευνας, πρόκειται για μια μελέτη σκοπιμότητας όπου μία φορά την εβδομάδα, για μια περίοδο 4 εβδομάδων, μεσοβδόμαδα οι συμμετέχοντες/ουσες λάμβαναν εξατομικευμένα μηνύματα κινήτρων μέσω του Facebook Messenger. Αυτά τα μηνύματα σχεδιάστηκαν για να υπενθυμίζουν στους γονείς τον στόχο σωματικής δραστηριότητας του παιδιού τους και στους ίδιους την εβδομαδιαία επιβράβευση του παιδιού τους εφόσον ανταποκρινόταν. Ζητήθηκε από τους γονείς να παρακολουθήσουν τα επίπεδα σωματικής δραστηριότητας του παιδιού τους και να την αναφέρουν μία φορά την εβδομάδα, ανάλογα με την ένταση, τη συχνότητα και τον τύπο της άσκησης του παιδιού τους. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν και στρατηγικές συμπεριφοράς που προσαρμόστηκαν σε προηγούμενες παρεμβάσεις.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ερωτηματολόγιο μέσω μιας φόρμας του Google με ερωτήσεις σχετικά με τη συχνότητα και την ένταση της συμμετοχής στη σωματική δραστηριότητα χρησιμοποιώντας το Ερωτηματολόγιο Godin Leisure-Time. Επιπλέον, ζητήθηκε από τους γονείς να απαριθμήσουν το είδος των δραστηριοτήτων που έκανε το παιδί τους και με ποιον τις εκτέλεσε. Όλη η συλλογή δεδομένων ολοκληρώθηκε ηλεκτρονικά, χρησιμοποιώντας φόρμες Google.

Σύμφωνα με τα βασικά ευρήματα της έρευνας, η αξιολόγηση της σκοπιμότητας του Project CHASE συμβάλλει στην κατανόηση των δυνατοτήτων παρεμβάσεων που βασίζονται στο διαδίκτυο για τη βελτίωση των συμπεριφορών υγείας μεταξύ των παιδιών με Δ.Α.Φ. . Μάλιστα η πλατφόρμα του Facebook μπορεί να συμβάλλει στις παρεμβάσεις που εφαρμόζουν οι γονείς – μεσολαβητές για τη βελτίωση της φυσικής δραστηριότητας των εφήβων παιδιών τους με Δ.Α.Φ. εντός του οικείου τους χώρου (Healy & Marchand, 2020).

Αξιόλογα είναι τα αποτελέσματα της έρευνας το 2021 των Zhu et al. (2022) σχετικά με τη συμβολή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στους/στις εφήβους /ες με Δ.Α.Φ. και στις σχέσεις τους με τους/τις άλλους/ες. (Zhu et al., 2022). Η έρευνα διεξήχθη το 2021 σε τρεις φάση βάσει ενός λογισμικού.

Οι ερευνητές μαζί με τους συμμετέχοντες ανέπτυξαν μια πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης βασισμένη στις ανάγκες μιας μικρής ομάδας εφήβων με Δ.Α.Φ. και των γονέων/φροντιστών τους. Σκοπός ήταν να εξεταστούν τα οφέλη αυτής της πλατφόρμας για τα άτομα αυτά. 6 έφηβοι/ες (5 αγόρια και 1 κορίτσι) ηλικίας 14-16 ετών έλαβαν μέρος στην έρευνα σε διάστημα 8 μηνών οι οποίοι/ες ήταν μέλη της Ομάδας Υποστήριξης Αυτισμού (NQASG) και φοιτούσαν στο Τάουνσβιλ της Αυστραλίας. Προσλήφθηκαν στην έρευνα μέσω του Facebook. Η ομάδα επικοινωνήσε και αντάλλαξε ιδέες μέσα από ομαδικές συζητήσεις και ζωγραφίες. Χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι όπως ομαδική συζήτηση, σκιαγράφιση και ψηφοφορία για τη συλλογή των προτιμήσεων και των περιορισμών που είχε το δείγμα. Μέσω του Facebook οι ερευνητές ενημέρωναν τους γονείς/φροντιστές και τα μέλη της ομάδας πριν την εκάστοτε δραστηριότητα. Οι συμμετέχοντες/ουσες έλαβαν μέρος σε 7 εργαστήρια κατά τη διάρκεια της έρευνας προκειμένου να στήσουν μια τοπική κοινότητα.

Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι συμμετέχοντες/ουσες ένιωθαν το περιβάλλον οικείο και ασφαλές για ενεργό συμμετοχή σε δραστηριότητες μεταξύ τους αλλά και μαζί με τους φροντιστές τους. Αν και οι γονείς/φροντιστές δεν εμπλέκονταν άμεσα στα εργαστήρια, ενθάρρυναν τη συμμετοχή των παιδιών τους σε αυτά. Μετά τις δραστηριότητες που υλοποίησαν οι

συμμετέχοντες/ουσες της έρευνας μέσω του λογισμικού, εξέφρασαν μια διστακτικότητα όσον αφορά στο Facebook και αναφέρθηκαν στα απρεπή σχόλια που συχνά αναρτώνται σ' αυτό. Με χαρά χρησιμοποίησαν οι συμμετέχοντες/ουσες μέσα κοινωνικής δικτύωσης τονίζοντας την ανάγκη «φιλτραρίσματος» των μηνυμάτων και των απαγορευμένων λέξεων. Παρόλο που οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν πρόσβαση σε πλατφόρμες όπως το Youtube, το Pinterest, το Facebook μέσω του λογισμικού της έρευνας, έδειξαν να αποφεύγουν το Facebook λόγω του ότι δε διαθέτει κοινωνική εθιμοτυπία.

Αξιόλογα είναι τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας των Ammari και Schoenebeck τον Οκτώβριο του 2013 έως τον Φεβρουάριο του 2014 οι οποίοι μελέτησαν τον ρόλο και τη συμβολή του Facebook και άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου από πατέρες εφήβων με ΔΑΦ και εφήβων τυπικής ανάπτυξης (Ammari & Schoenebeck, 2015). Στην έρευνα έλαβαν μέρος 37 πατέρες με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων μέσω τηλεφώνου και Skype. 31 πατέρες κατάγονταν από τις Η.Π.Α. ενώ οι υπόλοιποι από Καναδά, Αυστραλία, Γερμανία, Σουηδία, Ταϊβάν και Ιορδανία. Το δείγμα αναζητήθηκε μέσω αγγελίας στο Facebook. Να σημειωθεί ότι ένας ικανοποιητικός αριθμός των συμμετεχόντων ήταν ενεργοί bloggers. Μεταξύ των υπολοίπων ευρημάτων της έρευνας, εκείνο που αφορά την παρούσα εργασία όσον αφορά στους/στις νέους/ες με Δ.Α.Φ. και τον ρόλο του Facebook στις σχέσεις τους με τους/τις άλλους/ες είναι το εξής: πατέρας εφήβου με Δ.Α.Φ. αναφέρει ότι ένιωθε ανακούφιση και ηρεμία όταν αναρτούσε κάποιο προβληματισμό του ή κάποιο συμβάν της καθημερινότητας του με τον γιο του που είχε Δ.Α.Φ. . Επίσης, λάμβανε στήριξη, ανατροφοδότηση και ιδέες για τη διαχείριση του παιδιού του, γεγονός που διευκόλυνε τον γονεϊκό του ρόλο.

Έρευνα που πραγματοποίησε το 2018 το πανεπιστήμιο του Ουισκόνσιν - Μιλγουόκι στις Η.Π.Α. κατέληξε σε αξιόλογα συμπεράσματα όσον αφορά στο ρόλο του Facebook για τους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. και για τις σχέσεις τους με τους άλλους (Zhao, 2019).

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι ομάδες υποστήριξης της διαταραχής αυτιστικού φάσματος (έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ., γονείς, φροντιστές) στο Facebook και πώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Δείγμα αποτέλεσαν 341 ομάδες οι οποίες χωρίστηκαν σε πέντε κατηγορίες. Τα δεδομένα της εν λόγω ποιοτικής έρευνας συλλέχτηκαν και οργανώθηκαν σε ένα αρχείο Excel για περαιτέρω ανάλυση. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι ομάδες υποστήριξης διαταραχής αυτιστικού φάσματος στο Facebook παρέχουν συντροφικότητα και συναισθηματική υποστήριξη στους χρήστες (νέους/ες με Δ.Α.Φ. και φροντιστές τους).

Μοιράζονται τις εμπειρίες τους, εκφράζουν τις απορίες τους και βρίσκουν απαντήσεις σ' αυτές, επικοινωνούν, ενημερώνονται και λαμβάνουν ανατροφοδότηση και αναγνώριση.

Η έρευνα των Birnbaum et al. (2017) είχε ως σκοπό τη σύγκριση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από νεαρά άτομα με κάποια ψυχωτική διαταραχή σε σχέση με νεαρά άτομα χωρίς ψυχωτική διαταραχή αλλά με αναπτυξιακή διαταραχή όπως η διαταραχή αυτιστικού φάσματος (Birnbaum et al., 2017).

Χρησιμοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου σε 80 εφήβους/ες με ΔΑΦ ηλικίας 12-21 ετών σε διάστημα 2 ετών που διαγνώστηκαν στο Νοσοκομείο Zucker Hillside' s. Τα 40 άτομα είχαν διαγνωστεί με ψυχωτική διαταραχή και τα υπόλοιπα 40 με ΔΑΦ.

Σύμφωνα με τα ευρήματα, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, το 97,5 % χρησιμοποιεί τακτικά κάποιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης κατά μέσο όρο 2,5 ώρες την ημέρα. Το 37,5 % των ατόμων με Δ.Α.Φ. σε αντίθεση με το 22,5 % των ατόμων με κάποια ψυχωτική διαταραχή αναφέρει ότι χρησιμοποιεί το Facebook και άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προκειμένου να συζητήσουν συμπτώματα και εμπειρίες τους που προκύπτουν από την αναπτυξιακή τους διαταραχή. Τέλος, και οι δύο ομάδες του δείγματος εξέφρασαν την επιθυμία να λαμβάνουν οδηγίες και συμβουλές μέσω του Facebook και άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης από επαγγελματίες σχετικούς με τη διαταραχή τους, κατέχοντας έτσι το Facebook την πρώτη θέση στις προτιμήσεις τους.

Η μελέτη των Kuo et al. (2014) που έλαβε χώρα το 2009 στο Ινστιτούτο Kennedy Krieger της Βαλτιμόρης των Η.Π.Α. διερευνά τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν τα ποικίλα ηλεκτρονικά μέσα συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, την τηλεόραση, κλπ. (Kuo et al., 2014).

Δείγμα αποτέλεσαν 91 έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. με τους γονείς τους που ερωτήθηκαν μέσω mail με τη χορήγηση ερωτηματολογίων με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Η πλειοψηφία του δείγματος παρακολουθούσε τηλεόραση και υπολογιστή προκειμένου να παρακολουθήσουν κινούμενα σχέδια, βιντεοπαιχνίδια και όχι να έχουν πρόσβαση στο Facebook ή σε κάποιο άλλο μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Η μειοψηφία του δείγματος, που χρησιμοποιούν το Facebook κυρίως ή κάποιο άλλο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, αναφέρουν θετικές φιλίες. Επίσης, προτιμούν την επικοινωνία μέσω Facebook με οικογενειακά ή φιλικά τους πρόσωπα απ' ότι με άγνωστα πρόσωπα.

Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Ερευνητικός σχεδιασμός

Αναφορικά με τη μέθοδο που επιλέχτηκε και ακολουθήθηκε στην εν λόγω εργασία, χρησιμοποιήθηκε η Συστηματική Βιβλιογραφική Ανασκόπηση. Επιλέχτηκε μεταξύ άλλων, καθώς η συγκεκριμένη μέθοδος κρίθηκε ότι εξυπηρετεί τον σκοπό της έρευνας που αφορά τη διερεύνηση στάσεων και αντιλήψεων του υπό μελέτη δείγματος. Επιπρόσθετα, η έρευνα βασίστηκε σε δευτερογενή ποιοτικά δεδομένα τα οποία συλλέγονται από προηγούμενες έρευνες και δεν προκύπτουν από παρέμβαση του ίδιου του ερευνητή.

Όπως αναφέρει και η βιβλιογραφία, η Συστηματική Βιβλιογραφική Ανασκόπηση βασίζεται σε μια όσο το δυνατόν ολοκληρωμένη επισκόπηση της βιβλιογραφίας που σχετίζεται με ένα θέμα, θεωρία ή μέθοδο συνθέτοντας προηγούμενες μελέτες για την ενίσχυση του θεμελίου της γνώσης (Paul & Criado, 2020).

Η Συστηματική Βιβλιογραφική Ανασκόπηση επιλέχτηκε για τους παρακάτω λόγους:

- Παρέχει τη δυνατότητα της αντιπαραβολής των ευρημάτων προηγούμενων μελετών για το υπό μελέτη θέμα ώστε να σχηματιστεί μια όσο το δυνατόν σφαιρική εικόνα για το θέμα.
- Δίνει τη δυνατότητα να εντοπιστούν τα κενά γνώσης και τα σημεία που χρειάζονται περαιτέρω διερεύνηση σηματοδοτώντας μελλοντικές ερευνητικές οδούς.
- Το υπό μελέτη θέμα της εργασίας αποτελεί ένα θέμα επίκαιρο, σύγχρονο το οποίο συνεχώς εξελίσσεται. Συνεπώς, η Συστηματική Βιβλιογραφική Ανασκόπηση χρησιμεύει ως εφαλτήριο για εντοπισμό νέων ευρημάτων αποφεύγοντας την ανακύκλωση παλιών θεωριών (Paul & Criado, 2020).

Η παρούσα έρευνα βασίζεται, όπως προαναφέρθηκε, σε ποιοτικά κυρίως δεδομένα καθώς η ποιοτική μέθοδος κρίθηκε ως η πλέον κατάλληλη που εξυπηρετεί τους σκοπούς της εν λόγω εργασίας.

Οι λόγοι που επιλέχτηκε η ποιοτική μεθοδολογία αντί της ποσοτικής είναι επειδή η ποιοτική έρευνα είναι η έρευνα που δίνει έμφαση στο νόημα και όχι στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Σύμφωνα με την Willing (2001), η ποιοτική έρευνα ενδιαφέρεται για το νόημα, για τον τρόπο που οι άνθρωποι βιώνουν τα γεγονότα και για την περιγραφή της συμπεριφοράς. Ακόμη, η ποιοτική έρευνα εστιάζεται στη μελέτη του κοινωνικο-ιστορικού και πολιτισμικού πλαισίου κάτι το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό του υπό μελέτη θέματος της εργασίας. Επιχειρείται να

διερευνηθεί ο κοινωνικός κόσμος υπό το πρίσμα της εμπειρίας των υποκειμένων, των συμμετεχόντων σε αυτή την έρευνα (Henwood & Pidgeon, 1994). Με άλλα λόγια επιχειρείται να διερευνηθεί μέσω της εμπειρίας των εφήβων με ΔΑΦ, ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στις ποικίλες πτυχές της ζωής τους και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς τους.

4.2 Κριτήρια ένταξης-αποκλεισμού ερευνών

Η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση πραγματοποιήθηκε με συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής ερευνών με στόχο την αξιοπιστία των ερευνών σχετικά με τον ρόλο του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .

Αναζητήθηκαν άρθρα τα οποία για να επιλεγούν, έπρεπε να έχουν δημοσιευτεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά και να άπτονται του βασικού σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων της παρούσας μελέτης.

Πιο αναλυτικά, οι έρευνες του δείγματος έπρεπε να εστιάζουν στον τρόπο χρήση του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. και στη συμβολή του στα ίδια τα άτομα και στις σχέσεις τους με τους/τις άλλους/ες. Αποκλείονται όσα άρθρα δεν απαντούσαν σε κάποιο από τα ερευνητικά ερωτήματα. Επιπρόσθετα, οι έρευνες έπρεπε να είναι γραμμένες στην ελληνική ή την αγγλική γλώσσα. Στην έρευνα αυτή, όλες οι μελέτες είναι γραμμένες στην αγγλική, καθώς δεν εντοπίστηκαν στην Ελλάδα μελέτες συναφείς με το θέμα που ερευνάται. Τέλος, στο δείγμα των ερευνών έπρεπε να περιλαμβάνονται έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. .

Τα κριτήρια βάσει των οποίων έλαβε χώρα η διαδικασία αναζήτησης και επιλογής ερευνών για την παρούσα εργασία καταγράφονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4.1: Κριτήρια επιλογής ερευνών

Βασικά ερευνητικά ερωτήματα	<ul style="list-style-type: none">- Ποια η χρήση του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ.;- Ποια η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε
------------------------------------	--

	<p>επίπεδο μάθησης, συμπεριφοράς και συναισθηματικής ανάπτυξης;</p> <p>- Ποιος ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και στις σχέσεις με τους/τις άλλους/ες για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. ;</p>
Γεωγραφική κατανομή	Παγκόσμια
Έτος δημοσίευσης	2009-2022
Γλώσσα	Ελληνική ή Αγγλική
Είδος έρευνας	Εμπειρική
Δείγμα έρευνας	Να συμπεριλαμβάνονται έφηβοι/ες με ΔΑΦ

4.3 Διαδικασία επιλογής ερευνών

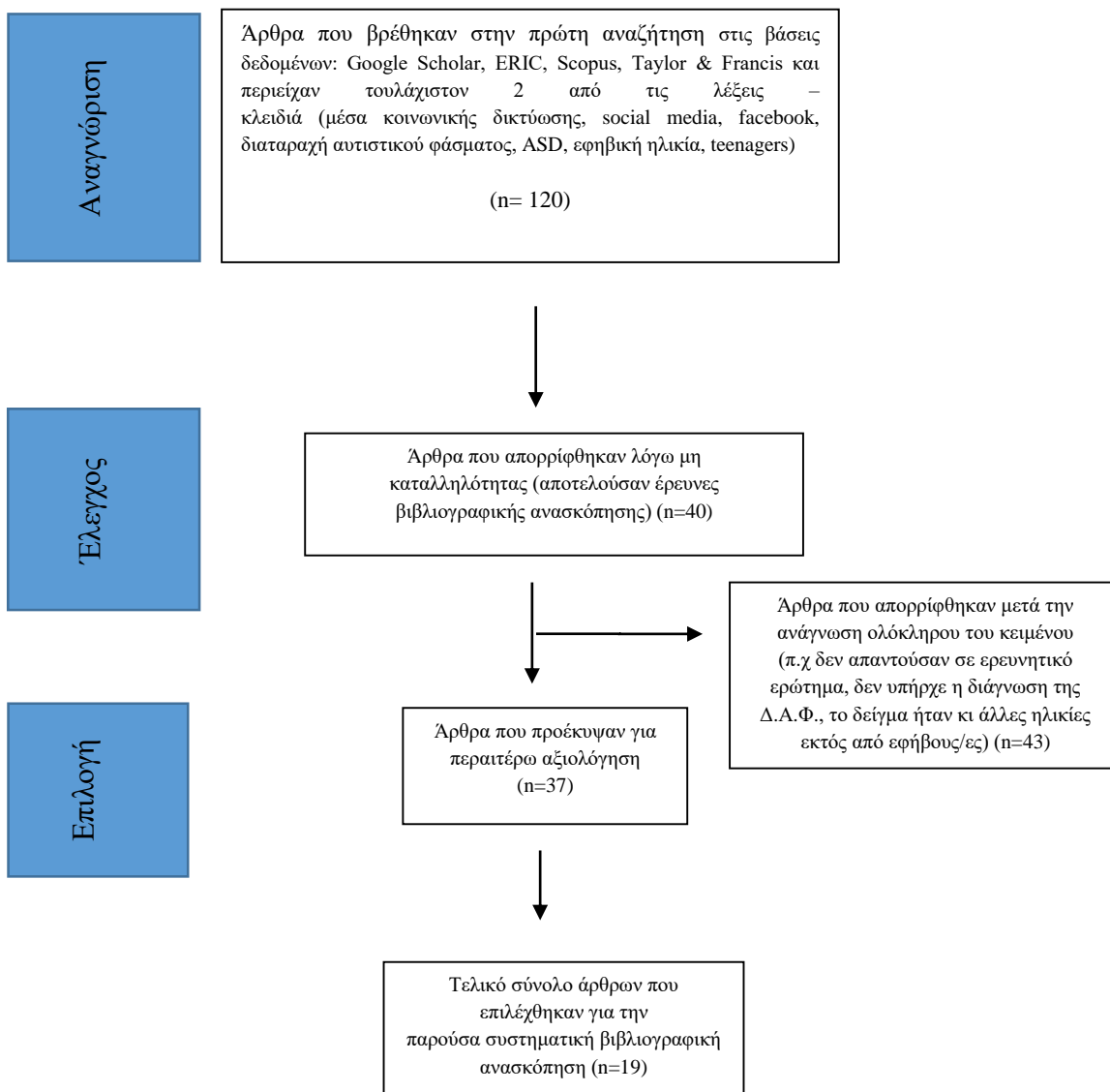
Για την πραγματοποίηση της παρούσας συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης, αφού διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα, επιλέχθηκαν και συγκεκριμενοποιήθηκαν οι όροι αναζήτησης βάσει των οποίων θα αντλούνταν το υλικό από τις πηγές. Χρησιμοποιήθηκαν κριτήρια απόρριψης και κριτήρια συμπερίληψης του υλικού και τέθηκαν συγκεκριμένα χρονικά όρια εντός των οποίων θα έπρεπε να βρίσκονται οι μελέτες από όπου θα προέρχεται το υλικό. Τέλος, πραγματοποιήθηκε η σύνθεση των αποτελεσμάτων μέσω της περιγραφικής ανάλυσης.

Το πρωτόκολλο PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses) πλαισίωσε τη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση και όλα της τα στάδια. Το εν λόγω πρωτόκολλο εφαρμόζεται σε έρευνες που επιδιώκουν να διερευνήσουν ένα θέμα μέσω της μελέτης και επεξεργασίας των ερευνών που έχουν ήδη λάβει χώρα και έχουν δημοσιευτεί (Grant & Booth, 2009).

Εντοπίστηκαν στη διεθνή βιβλιογραφία συνολικά 120 τίτλοι, που περιείχαν τουλάχιστον δύο λέξεις-κλειδιά. Στις έρευνες που εντοπίστηκαν θα έπρεπε το δείγμα τους να αποτελείται από εφήβους/ες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (Δ.Α.Φ.) ή να αναφέρεται ότι στους/στις συμμετέχοντες/ουσες του δείγματος περιλαμβάνεται ένας μεγάλος αριθμός εφήβων με Δ.Α.Φ. ή γονείς/φροντιστές γονέων με Δ.Α.Φ. και ένας άλλος αριθμός με εφήβους/ες τυπικής ανάπτυξης. Οι έρευνες έπρεπε να είναι εμπειρικές και να έχουν δημοσιευτεί το διάστημα 2009 έως σήμερα. Εξετάζοντας τις περιλήψεις των ερευνών, εντοπίστηκαν 37 συναφείς έρευνες και από αυτές, συναφείς με τα ερευνητικά ερωτήματα και το περιεχόμενο της μελέτης, ήταν 19 επιστημονικά άρθρα.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην εν λόγω συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα (βλ. Γράφημα 4.1).

Σχήμα 4.1: Διάγραμμα ροής μεθοδολογίας έρευνας

4.4 Δείγμα

Η έρευνα που εκπονήθηκε για την παρούσα διπλωματική εργασία έχει συγκεντρώσει αναφορές που προέρχονται από συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση μέσω της οποίας προέκυψαν ποιοτικά δεδομένα. Για την εν λόγω βιβλιογραφική ανασκόπηση τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσα από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας με θέμα τον ρόλο του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook σε εφήβους/ες με διαταραχή αυτιστικού φάσματος.

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση ξεκίνησε σε ηλεκτρονικές βάσεις όπως το Google Scholar, το ERIC, Scopus, το Taylor & Francis, κ.ά. . Βασίστηκε σε επιστημονικά άρθρα, πτυχιακές και διπλωματικές εργασίες, κ.ά. . Μάλιστα διεξοδική μελέτη έλαβε χώρα σε διαδικτυακά περιοδικά που εκδίδουν σχετικά δεδομένα όπως το International Journal of Human-Computer Studies, το European Journal of Special Needs Education 2015 και το Europe's Journal of Psychology.

Σχετικά με τη στρατηγική που ακολουθήθηκε στην αναζήτηση στο διαδίκτυο και τις διαδικτυακές πύλες, η αναζήτηση των λέξεων – κλειδιά βασίστηκε στον τίτλο και στην περίληψη των επιστημονικών άρθρων.

Οι κύριες λέξεις και φράσεις-κλειδιά ήταν οι εξής: μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), facebook, διαταραχή αυτιστικού φάσματος (ASD) και εφηβική ηλικία. Επιπρόσθετα, λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιήθηκαν και συνδυάστηκαν είναι οι εξής: έφηβοι-ες/ γονείς /αυτιστικό φάσμα/twitter/κοινωνικοποίηση/διαδίκτυο/πλοήγηση/Instagram/ψυχαγωγία/επικοινωνία κλπ.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από μελέτες που δημοσιεύθηκαν μεταξύ των ετών 2009-2022 και η γλώσσα γραφής είναι η αγγλική. Οι συγκεκριμένες μελέτες επιλέχθηκαν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια:

α) Ηλικία δείγματος: 12-18 ετών

β) Φύλο δείγματος: αγόρια και κορίτσια

γ) Διάγνωση: Διαταραχή αυτιστικού φάσματος (ASD) διαγνωσμένη από πιστοποιημένο εκπαιδευτικό ή ιατρικό φορέα

δ) Γλώσσα: Η γλώσσα στην οποία έγινε η ανασκόπηση είναι μόνο η αγγλική.

ε)Είδος social media: Facebook

στ)Εμπειρικές έρευνες σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά

Από τις 80 μελέτες που αξιολογήθηκαν για την καταλληλότητα τους, 37 απορρίφθηκαν σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια. Πιο αναλυτικά, 7 μελέτες δεν αναφέρονταν στο ηλικιακό φάσμα 12-18 ετών. Σε 11 μελέτες οι συμμετέχοντες/ουσες δεν είχαν διάγνωση αυτιστικού φάσματος αλλά κάποιας άλλης αναπτυξιακής διαταραχής ή μαθησιακής δυσκολίας ή αναπηρίας. Ακόμη, 2 μελέτες είχαν διεξαχθεί σε άλλη γλώσσα εκτός της αγγλικής. Τέλος, σε 17 μελέτες δεν αποτελούσε αντικείμενο έρευνας το Facebook αλλά κάποιο άλλο social media.

Εντοπίστηκαν στη διεθνή βιβλιογραφία συνολικά 120 τίτλοι, που περιείχαν τουλάχιστον δύο λέξεις-κλειδιά. Στις έρευνες που εντοπίστηκαν θα έπρεπε το δείγμα τους να αποτελείται από εφήβους/ες ηλικίας 12-18 ετών με διάγνωση διαταραχής αυτιστικού φάσματος που κάνουν χρήση του Facebook. Οι έρευνες έπρεπε να είναι εμπειρικές και να έχουν δημοσιευτεί το διάστημα 2009 έως σήμερα, με σκοπό την αναζήτηση και μελέτη της πιο πρόσφατης διεθνούς βιβλιογραφίας.

Η εξέταση των περιλήψεων και του περιεχομένου των ερευνών κατέληξε σε 19 συναφείς έρευνες.

Πιο κάτω παρατίθεται ένας πίνακας με τα χαρακτηριστικά του δείγματος.

Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά του δείγματος

Συγγραφείς	Τίτλος μελέτης	Έτος & Χώρα μελέτης	Δείγμα & Είδος μελέτης	Σκοπός μελέτης	Αποτελέσματα μελέτης
Kuo et al.	Media use among adolescents with autism spectrum disorder.	2009 Βαλτιμόρη των Η.Π.Α.	91 έφηβοι/ες με ΔΑΦ με τους γονείς του Ποσοτική έρευνα	Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν τα ποικίλα ηλεκτρονικά μέσα συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, η τηλεόραση.	Η πλειοψηφία παρακολουθούσε τηλεόραση και υπολογιστή προκειμένου να παρακολουθήσουν κινούμενα σχέδια, βιντεοπαιχνίδια και όχι να έχουν πρόσβαση στο Facebook ή σε κάποιο άλλο μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Η μειοψηφία του δείγματος, που χρησιμοποιούν το Facebook αναφέρουν θετικές φιλίες. Επίσης, προτιμούν την επικοινωνία μέσω Facebook με οικογενειακά ή φιλικά τους πρόσωπα απ' ό τι με άγνωστα πρόσωπα.
Mazurek et al.	Prevalence and correlates of screen-based media use among youths with autism spectrum disorder	2010 Ουάσιγκτον	500 μαθητές/τριες ηλικίας 13-17 ετών που φοιτούσαν σε ειδικές τάξεις Ποσοτική έρευνα	Η χρήση του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ.	Στα νεαρά άτομα με Δ.Α.Φ. ήταν υψηλότερα τα ποσοστά χρήσης των μέσων μη κοινωνικής δικτύωσης σε σύγκριση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook.
Shpigelman & Gill	Facebook use by persons with disabilities. Journal of	2011 Η.Π.Α.	172 συμμετέχοντες/ουσες ηλικίας 18 ετών από τους οποίους οι 108	Η διερεύνηση του πώς χρησιμοποιούν το Facebook νεαρά άτομα με κάποια ειδική	Τα άτομα με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν περισσότερο το Facebook σε

	Computer-Mediated Communication		<p>ήταν διαγνωσμένοι/ες με Δ.Α.Φ. ή με Δ.Α.Φ. και κάποια άλλη συνοδή αναπηρία</p> <p>Ποσοτική έρευνα</p>	εκπαιδευτική ανάγκη ή αναπηρία όπως η διαταραχή αυτιστικού φάσματος.	<p>σύγκριση με τους/τις συνομηλίκους/ες τους τυπικής ανάπτυξης προκειμένου να επικοινωνήσουν με τους/τις φίλους /ες τους μία φορά την ημέρα για παραπάνω από 30 λεπτά. Ακόμη, αν και έχουν πολλούς/ές φίλους/ες στο Facebook, πάνω από 150, συνομιλούν μόνο με τους 20 περίπου. Τέλος, διαπιστώθηκε πως οι χρήστες με Δ.Α.Φ. προτιμούν να συνομιλούν με διαδικτυακούς τους φίλους/ες τυπικής ανάπτυξης παρά με φίλους/ες τους με Δ.Α.Φ. .</p>
Graham, G. (2012)	Using Facebook to Improve Social Communication Skills of Students with Autism Spectrum Disorders	2012 New Jersey	<p>9 μαθητές/τριες εφηβικής ηλικίας (13-14 ετών) με Δ.Α.Φ. .</p> <p>Ποιοτική έρευνα</p>	Να εξεταστεί αν το Facebook μπορεί να βελτιώσει τις επικοινωνιακές δεξιότητες εφήβων με διαταραχή αυτιστικού φάσματος	<p>Μετά από δύο εβδομάδες χρήσης του Facebook, οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. βελτίωσαν τις δεξιότητες τους στην έναρξη και την ανταπόδοση κοινωνικής επικοινωνίας μέσω του Facebook.</p> <p>Αυξήθηκαν οι διάζωσης αλληλεπιδράσεις των εφήβων αυτών με τους/τις συνομηλίκους/ες τους</p>

					<p>και τους/τις εκπαιδευτικούς.</p> <p>Μείωση των συμπεριφορών εκφοβισμού μέσω διαδικτύου.</p> <p>Ενώ οι συμμετέχοντες/ουσες, πριν λάβουν καθοδήγηση για τη χρήση του facebook, συμπλήρωναν όλα ή τα περισσότερα πεδία της πλατφόρμας με προσωπικά τους στοιχεία και πληροφορίες, στη συνέχεια αφού έλαβαν διευκρινίσεις και εκπαίδευση, ήταν πιο προσεκτικοί στη δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και πληροφοριών.</p> <p>Η χρήση του Facebook βοήθησε τους συμμετέχοντες εφήβους με Δ.Α.Φ. να κάνουν επικοινωνιακές ενάρξεις, να έχουν εξωστρέφεια και να διατηρήσουν τη συνομιλία μεταξύ τους.</p>
--	--	--	--	--	---

Tracker	Communication and Social Networking	2012 Αγροτική περιοχή στις Η.Π.Α.	Ένας έφηβος με ΔΑΦ (μελέτη περίπτωσης) Μελέτη περίπτωσης	Πώς το Facebook υποστηρίζει την κοινωνική αλληλεπίδραση ενός νέου με Δ.Α.Φ. υψηλής λειτουργικότητας που ζει σε μια αγροτική περιοχή των Η.Π.Α. .	Ο συμμετέχων αύξησε την ποσότητα και την ποιότητα των κοινωνικών δεσμών που είχε με άλλους.
Harrold, K. (2013)	Social Media use among Adolescents and young adults with autism spectrum disorder [Master's Thesis, Faculty of Miami University]	2013 Μαϊάμι	87 έφηβοι και έφηβες και ενήλικες νεαρής ηλικίας με και χωρίς Δ.Α.Φ. . Οι 25 συμμετέχοντες/ουσες είχαν Δ.Α.Φ. ενώ οι 62 δεν είχαν. Η ομάδα με Δ.Α.Φ. περιλάμβανε 15 άντρες και 10 γυναίκες ενώ η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. περιλάμβανε 14 άντρες και 48 γυναίκες. Ποσοτική έρευνα	Η εξέταση των συνηθειών που έχουν άτομα με και χωρίς Δ.Α.Φ. στη διαδικτυακή τους επικοινωνία και κυρίως κατά τη χρήση του Facebook.	Δεν εντοπίζονται διαφορές ως προς την ύπαρξη υπολογιστή με τη δυνατότητα σύνδεσης στο Ίντερνετ μεταξύ των δύο ομάδων συμμετεχόντων. Ωστόσο, η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. ήταν πιο πιθανό να έχει ένα smartphone ή tablet και έτσι είχε περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσει πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης προτιμώντας το Facebook. Ωστόσο και οι δύο ομάδες προτιμούν πρώτα το Facebook μεταξύ των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τέλος, δεν εντοπίστηκαν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ως προς τον αριθμό των ωρών που αφιερώνουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ως προς την πιθανότητα να έχουν προσωπικό

					<p>προφίλ στο Facebook και ως προς το είδος των προσωπικών πληροφοριών που θα μπορούσαν να δημοσιεύσουν.</p> <p>Διαφορές εντοπίστηκαν στον αριθμό των φίλων μέσω Facebook, με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. να εμφανίζεται να έχει περισσότερους σε σχέση με την ομάδα με Δ.Α.Φ. . Τέλος, η ομάδα με Δ.Α.Φ. εμφανίζεται να αναρτά πιο συχνά σχόλια σε χρονολόγια φίλων σε σχέση με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. ενώ η ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. επισκεπτόταν πιο συχνά τα προφίλ φίλων και εξέταζε φωτογραφίες.</p>
Engelhardt et al.	Media use and sleep among boys with autism spectrum disorder, adhd, or typical development	2013	<p>Γονείς αγοριών 8-17 ετών με διαγνωσμένη Δ.Α.Φ., διαγνωσμένη ΔΕΠΥ και αγοριών τυπικής ανάπτυξης</p> <p>Ποσοτική έρευνα</p>	Διερεύνηση της σχέσης χρήσης του Facebook για λόγους ψυχαγωγίας (video games) και της ποιότητας του ύπνου αγοριών εφηβικής ηλικίας με Δ.Α.Φ. σε σύγκριση με αγόρια εφηβικής ηλικίας με ΔΕΠΥ ή αγόρια τυπικής ανάπτυξης.	Η πρόσβαση στα video games σχετίζεται με ελλιπή ύπνο πιο έντονα στα αγόρια με Δ.Α.Φ. απ' ότι στα αγόρια με ΔΕΠΥ ή στα αγόρια τυπικής ανάπτυξης.
Ammari & Schoenebeck	Understanding and supporting fathers and	2013-2014	37 πατέρες εφήβων τυπικής ανάπτυξης και εφήβων με Δ.Α.Φ.	Μελέτη του ρόλου και της συμβολής του Facebook και άλλων	Πατέρας εφήβου με Δ.Α.Φ. ένιωθε ανακούφιση και

	fatherhood on social media sites. Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings	Η.Π.Α.	Μεικτή έρευνα	μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου από πατέρες εφήβων με Δ.Α.Φ. και εφήβων τυπικής ανάπτυξης	ηρεμία όταν αναρτούσε κάποιο προβληματισμό του ή κάποιο συμβάν της καθημερινότητας του με τον γιο του που είχε Δ.Α.Φ. . Επίσης, λάμβανε στήριξη, ανατροφοδότηση και ιδέες για τη διαχείριση του παιδιού του, γεγονός που διευκόλυνε τον γονεϊκό του ρόλο.
Mohd Roffeei et al.	Seeking social support on Facebook for children with Autism Spectrum Disorders (ASDs)	2015 Μαλαισία	637 μηνύματα τα οποία συγκεντρώθηκαν από τον Αύγουστο έως τον Νοέμβριο του 2013, συμπεριλαμβανομένων τόσο των αναρτήσεων (381) όσο και των σχολίων (3256) από τις σελίδες των δύο ομάδων. Ποιοτική έρευνα	Η διερεύνηση των τύπων μηνυμάτων που ανταλλάσσονται μεταξύ δύο ομάδων γονέων και/ή φροντιστών παιδιών με (Δ.Α.Φ.) που επικοινωνούν μέσω Facebook.	Το Facebook βοήθησε τους εμπλεκόμενους/ες γονείς και φροντιστές παιδιών και εφήβων με Δ.Α.Φ. να λαμβάνουν και να παρέχουν ψυχολογική στήριξη και πληροφόρηση σχετικά με θέματα που τους απασχολούν.
Alehpour & Behjat	How Adolescents with Asperger Syndrome (AS) Experience the Internet as a Communication Medium. Athens Journal of Mass Media and Communications	2016 Τεχεράνη	13 έφηβοι/ες από το Ιράν με διαγνωσμένο Asperger χωρισμένοι/ες σε δύο ομάδες. Η μια περιλάμβανε συμμετέχοντες/ουσες ηλικίας 12-15 ετών και η άλλη 16-18 ετών. Οι 10 προέρχονταν από κλινικές στην Τεχεράνη και οι 3 από ομάδες μέσω του Facebook.	Μελέτη των αντιλήψεων και στάσεων εφήβων με Δ.Α.Φ. υψηλής λειτουργικότητας και συγκεκριμένα Asperger για τη χρήση του Facebook.	Για 3 λόγους χρησιμοποιούν το Facebook οι έφηβοι/ες 12-18 ετών με Δ.Α.Φ. . Για επικοινωνία, ψυχαγωγία και αναζήτηση πληροφοριών. Και οι δύο ομάδες των συμμετεχόντων χρησιμοποιούν τα παραπάνω μέσα για αναζήτηση πληροφοριών και

			Ποιοτική έρευνα		ψυχαγωγία. Όσον αφορά στην επικοινωνία, καθώς οι έφηβοι/ες μεγάλωναν ταυτόχρονα, πλοηγούνταν σε εικονικά περιβάλλοντα αποφεύγοντας τη ρεαλιστική επικοινωνία
Birnbaum et al.	Role of social media and the Internet in pathways to care for adolescents and young adults with psychotic disorders and non-psychotic mood disorders.	2017 Νέα Υόρκη	80 νέοι/νέες (40 άτομα είχαν διαγνωστεί με ψυχωτική διαταραχή και τα υπόλοιπα 40 με Δ.Α.Φ.) Ποιοτική έρευνα	Η σύγκριση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από νεαρά άτομα με κάποια ψυχωτική διαταραχή σε σχέση με νεαρά άτομα με αναπτυξιακή διαταραχή όπως η διαταραχή αυτιστικού φάσματος	Το 97,5% χρησιμοποιεί τακτικά κάποιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Το 37,5 % των ατόμων με ΔΑΦ αναφέρει ότι χρησιμοποιεί το Facebook και άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προκειμένου να συζητήσουν συμπτώματα και εμπειρίες τους που προκύπτουν από την αναπτυξιακή τους διαταραχή. Τέλος, και οι δύο ομάδες του δείγματος εξέφρασαν την επιθυμία να λαμβάνουν οδηγίες και συμβουλές μέσω του Facebook και άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης από επαγγελματίες σχετικούς με τη διαταραχή τους, κατέχοντας έτσι το Facebook την πρώτη

					θέση στις προτιμήσεις τους.
Gwynette et al.	Social skills training for adolescents with autism spectrum disorder using facebook (project rex connect): A survey study.	2017 Νότια Καρολίνα	6 αγόρια ηλικίας 14 ετών. Ποσοτική έρευνα	Η διερεύνηση της χρήσης του Facebook ως θεραπευτικό εργαλείο για εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. και η μελέτη των αποτελεσμάτων του για την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων.	Το Facebook δεν έχει τα προσδοκώμενα θετικά αποτελέσματα για την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων των εφήβων με Δ.Α.Φ. Η πολυπλοκότητα του Facebook οδηγεί σε έναν αριθμό μοναδικών ανησυχιών για την ασφάλεια στο διαδίκτυο.
van Schalkwyk et al.	Social Media Use, Friendship Quality, and the Moderating Role of Anxiety in Adolescents with Autism Spectrum Disorder. Journal of Autism and Developmental Disorders, 47(9)	2017 Νιου Χέιβεν	100 νέοι και νέες ηλικίας 12-19 ετών. Από αυτούς, οι 44 είχαν διαγνωστεί με Δ.Α.Φ. . Οι υπόλοιποι 56 συμμετέχοντες/ουσες ήταν νέοι/νέες χωρίς Δ.Α.Φ. . Ποσοτική έρευνα	Διερεύνηση της χρήσης του Facebook, των επιπέδων άγχους και της ποιότητας της φιλίας σε άτομα εφηβικής ηλικίας.	Το Facebook σχετίζεται σημαντικά με την υψηλής ποιότητας φιλία σε εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. η οποία μετριάστηκε από τα επίπεδα άγχους. Μπορεί να είναι ένας τρόπος να βελτιώσουν την ποιότητα των φίλων τους.
Zager & Wehmeyer	Teaching Adolescents and Young Adults with Autism Spectrum Disorder	2018 Φλόριντα	3 νέοι και νέες ηλικίας 14-22 ετών Ποιοτική έρευνα	Να προσδιοριστεί εάν μια οδηγία, ένα παιχνίδι ρόλων και ένα εκπαιδευτικό πακέτο καθοδήγησης μπορούν να είναι αποτελεσματικά για τη διδασκαλία δεξιοτήτων ασφαλείας κατά τη χρήση του Facebook και άλλων μέσων	Οι συμμετέχοντες/ουσες κατάφεραν να αποκτήσουν αυτές τις δεξιότητες για την προσωπική τους ασφάλεια και να τις διατηρήσουν ακόμα και μετά τη χρήση του

				κοινωνικής δικτύωσης από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .	εκπαιδευτικού πακέτου.
Hedges et al.	Technology use as a support tool by secondary students with autism	2018 H.Π.Α.	472 έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. που φοιτούσαν στο λύκειο Μεικτή έρευνα	Εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι μαθητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διαγνωσμένοι/ες με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν την τεχνολογία για λόγους κοινωνικοποίησης, απόκτησης ανεξαρτησίας και διαχείρισης του άγχους.	Το 47% των ερωτηθέντων/εισών χρησιμοποιούν το Facebook για να επικοινωνούν με τους/τις συνομηλίκους/ες τους και όχι με τους/τις καθηγητές/τριες τους και να κοινωνικοποιούνται προτιμώντας το μεταξύ των υπολοίπων μέσω κοινωνικής δικτύωσης (Instagram, twitter, Snapchat, κλπ.). Επίσης, προτιμούν να έχουν πρόσβαση στο Facebook στο σπίτι αντί στο σχολείο.
Zhao	An investigation of autism support groups on facebook. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences	2018 H.Π.Α.	341 ομάδες υποστήριξης με ΔΑΦ στο Facebook Μεικτή έρευνα	Η διερεύνηση της αλληλεπίδρασης των ομάδων υποστήριξης της διαταραχής αυτιστικού φάσματος (έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ., γονείς, φροντιστές) στο Facebook.	Οι ομάδες υποστήριξης διαταραχής αυτιστικού φάσματος στο Facebook παρέχουν συντροφικότητα και συναισθηματική υποστήριξη στους χρήστες.

Seán Healy & Geneviève Marchand	The Feasibility of Project CHASE: A Facebook-Delivered, Parent-Mediated Physical Activity Intervention for Children with Autism. International Journal of Disability, Development and Education	2020 Ντέλαγουερ, Αρκάτα	13 γονείς εφήβων με Δ.Α.Φ. Ποσοτική έρευνα	Διερεύνηση των αποτελεσμάτων μιας παρέμβασης σωματικής δραστηριότητας μέσω διαδικτύου, με τη μεσολάβηση των γονέων για δεκατρείς εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .	Το Facebook μπορεί να συμβάλλει στις παρεμβάσεις που εφαρμόζουν οι γονείς – μεσολαβητές για τη βελτίωση της φυσικής δραστηριότητας των παιδιών τους εντός του οικείου τους χώρου.
Zhu et al.	Community Led Co-Design of a Social Networking Platform with Adolescents with Autism Spectrum Disorder	2021 Τάουνσβιλ της Αυστραλίας	6 έφηβοι/ες Ποιοτική έρευνα	Να εξεταστούν τα οφέλη μιας πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης για εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .	Εξέφρασαν μια διστακτικότητα όσον αφορά στο Facebook και αναφέρθηκαν στα απρεπή σχόλια που συχνά αναρτώνται σ' αυτό. Τόνισαν την ανάγκη «φιλτραρίσματος» των μηνυμάτων και των απαγορευμένων λέξεων. Απέφευγαν το Facebook λόγω του ότι δε διαθέτει κοινωνική εθιμοτυπία.
Alhujaili et al.	Comparison of Social Media Use Among Adolescents with Autism Spectrum Disorder and Non-ASD Adolescents	2022 Κίνγκστον του Οντάριο	26 έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. και 24 έφηβοι/ες χωρίς Δ.Α.Φ. . Ποσοτική έρευνα	Η σύγκριση του χρόνου που αφιερώνουν και των λόγων χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε σύγκριση με τους/τις συνομηλίκους/ες τους τυπικής ανάπτυξης.	Οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. διέφεραν από τους/τις συνομηλίκους/ες τους τυπικής ανάπτυξης ως προς το είδος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούν και τους λόγους που τους ωθούν σ' αυτά. Δεν

					προτιμούν το Facebook.
--	--	--	--	--	---------------------------

4.5 Διαδικασία και ανάλυση των δεδομένων

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων αφορά ποιοτική μέθοδο και συγκεκριμένα τη συλλογή αρχείων.

Η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων, που προκύπτουν από τη διεξαγωγή μιας ποιοτικής έρευνας μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, αποτελεί μια ενδιαφέρουσα διαδικασία κατά την οποία ο ερευνητής καλείται να λάβει αποφάσεις (Τσιώλης, 2015).

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων στην εν λόγω διπλωματική εργασία στηρίχτηκε σε ποιοτικές μεθόδους ανάλυσης. Διαφορετικές μέθοδοι ανάλυσης που έχουν προταθεί είναι η θεματική ανάλυση ή αλλιώς ανάλυση περιεχομένου, η ανάλυση σύμφωνα με τις αρχές της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας, η αφηγηματική ανάλυση, η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, η ανάλυση λόγου, η ανάλυση συνομιλίας στην εθνομεθοδολογία κ.λπ. (Willing, 2015).

Η ανάλυση λόγου, η αφηγηματική ανάλυση και η ανάλυση συνομιλίας στην εθνομεθοδολογία δεσμεύονται σε συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις. Αντιθέτως, η θεματική ανάλυση/ανάλυση περιεχομένου αποτελεί μια μέθοδο που χαρακτηρίζεται από ευελιξία η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί από έναν ερευνητή ποικιλοτρόπως (Braun & Clarke, 2012).

Ως προς την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχτηκαν για την παρούσα εργασία, εφαρμόστηκε η θεματική ανάλυση ή αλλιώς ανάλυση περιεχομένου. Στη μέθοδο αυτή ο ερευνητής εστιάζει σε εκείνα τα μοτίβα νοήματος εντός των δεδομένων που έχει συλλέξει τα οποία είναι σχετικά με το υπό μελέτη θέμα και είναι κατάλληλα ώστε να απαντήσουν τα ερευνητικά ερωτήματα. Συνεπώς τα ερευνητικά ερωτήματα διαδραματίζουν τον «ρόλο του οδηγού» στην ανάλυση περιεχομένου. Με άλλα λόγια επιχειρείται η ανίχνευση, η οργάνωση και η κατανόηση των «θεμάτων» εντός του συνόλου των δεδομένων. Έτσι, καταλήγει σε σημασιοδοτήσεις σε συλλογικό επίπεδο (Braun & Clarke, 2012).

Η ανάλυση περιεχομένου έχει ως στόχο την αντικειμενική περιγραφή του περιεχομένου γραπτού ή προφορικού λόγου αποτελώντας μια τεχνική έρευνας που χρησιμοποιείται ευρέως. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της εν λόγω μεθόδου είναι ότι αποτελεί μια μέθοδο έρευνας που

μπορεί να εξηγήσει και να διακρίνει όχι μόνο το προφανές αλλά και το μη προφανές, το δυσδιάκριτο ή το διφορούμενο στοιχείο στο περιεχόμενο του λόγου (Μπονίδης, 2013). Κατά τη θεματική ανάλυση/ανάλυση περιεχομένου ο ερευνητής βιώνει μια ζωντανή διαδικασία με τα δεδομένα του καθώς αναπτύσσει με αυτά μια διαλογική σκέψη, παράγει θέματα και δεν τα ανακαλύπτει.

Στην παρούσα έρευνα συνεπώς το σημείο εστίασης ήταν το περιεχόμενο των δεδομένων, δηλαδή το κατά πόσο σχετίζονται με το ερευνητικό πρόβλημα και τα ερωτήματα. Κατά τη διάρκεια ανάγνωσης και επεξεργασίας των άρθρων του δείγματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εντοπίστηκαν και συγκεντρώθηκαν τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών. Με βάση τις λέξεις και φράσεις-κλειδιά που απαντούσαν στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, προέκυψαν οι εξής κατηγορίες ανάλυσης:

- Η χρήση του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .
- Η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε επίπεδο μάθησης, συμπεριφοράς και συναισθηματικής ανάπτυξης;
- Ποιος ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και στις σχέσεις με τους/τις άλλους/ες για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .

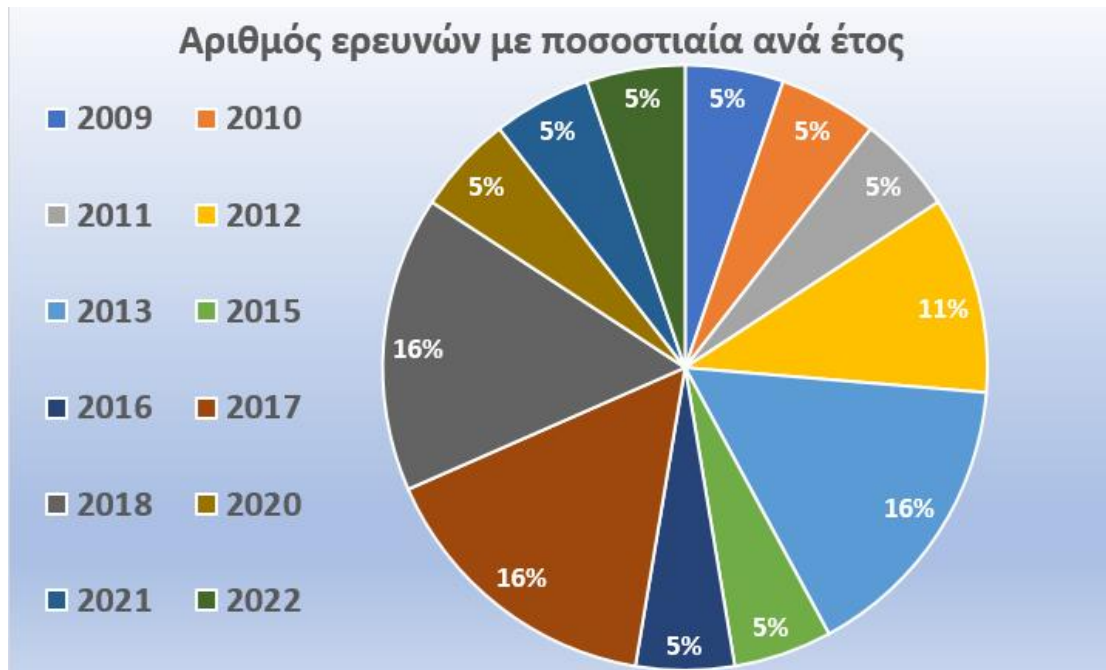
Κεφάλαιο 5ο: Ευρήματα

5.1. Περιγραφικά στοιχεία συστηματικής έρευνας

Η μελέτη των άρθρων που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία ανέδειξε ότι μεγάλο μέρος των ερευνών (48%) δημοσιεύτηκε το 2013, το 2017 και το 2018 (9 επιστημονικά άρθρα) (βλ. Γράφημα 5.1 & Γράφημα 5.2). Τη δημοσίευση από δύο (2) μελέτες έχουμε το 2012 (11%). Τέλος, το 2009, το 2010, το 2011, το 2015, το 2016, το 2020, το 2021 και το 2022 δημοσιεύτηκε από ένα (1) άρθρο σε κάθε έτος.

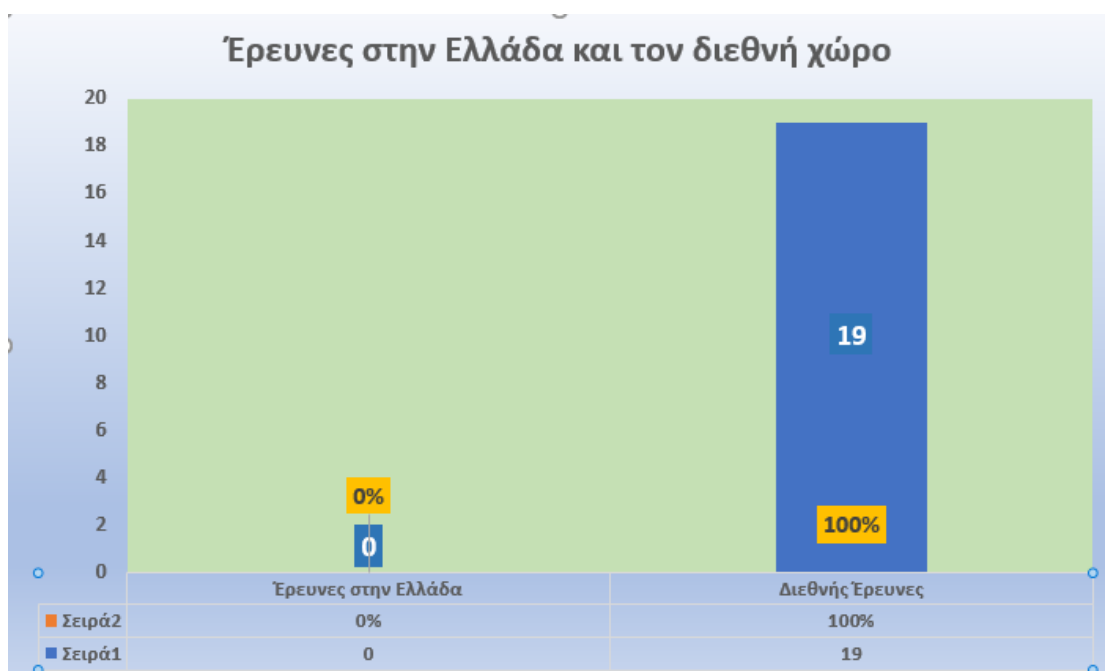

Γράφημα 5.1 Αριθμός ερευνών ανά έτος

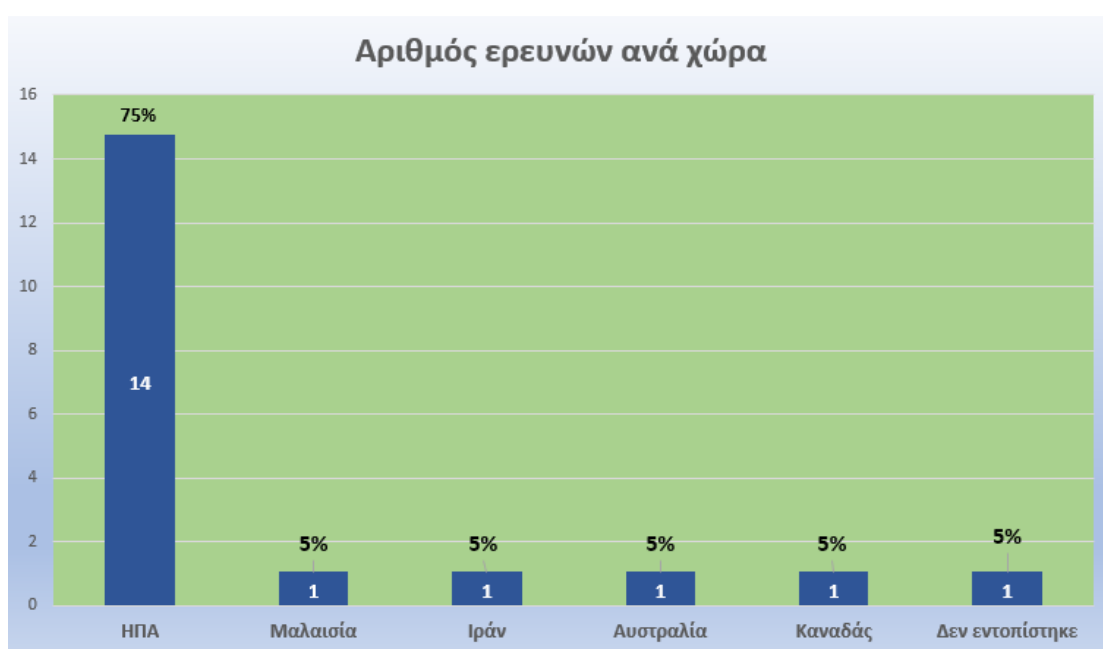
Γράφημα 5.2 Αριθμός ερευνών με ποσοστιαία κατανομή ανά έτος

Όσον αφορά στον τόπο διεξαγωγής των ερευνών, εντοπίζονται ένα μεγάλο έλλειμμα για τον ελλαδικό χώρο και μια πληθώρα ερευνών στον διεθνή χώρο. Αν και η χρήση του Facebook τόσο από τον γενικό πληθυσμό όσο και από εφήβους/ες έχει παγκόσμια εμβέλεια συμπεριλαμβανομένου της χώρας μας, δεν εντοπίστηκαν έρευνες βάσει των λέξεων – κλειδιών στην Ελλάδα. Και οι 19 έρευνες στις οποίες βασίστηκε η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση, δηλαδή το 100 % των ερευνών προέρχονται από τον διεθνή χώρο και καμία από την Ελλάδα.

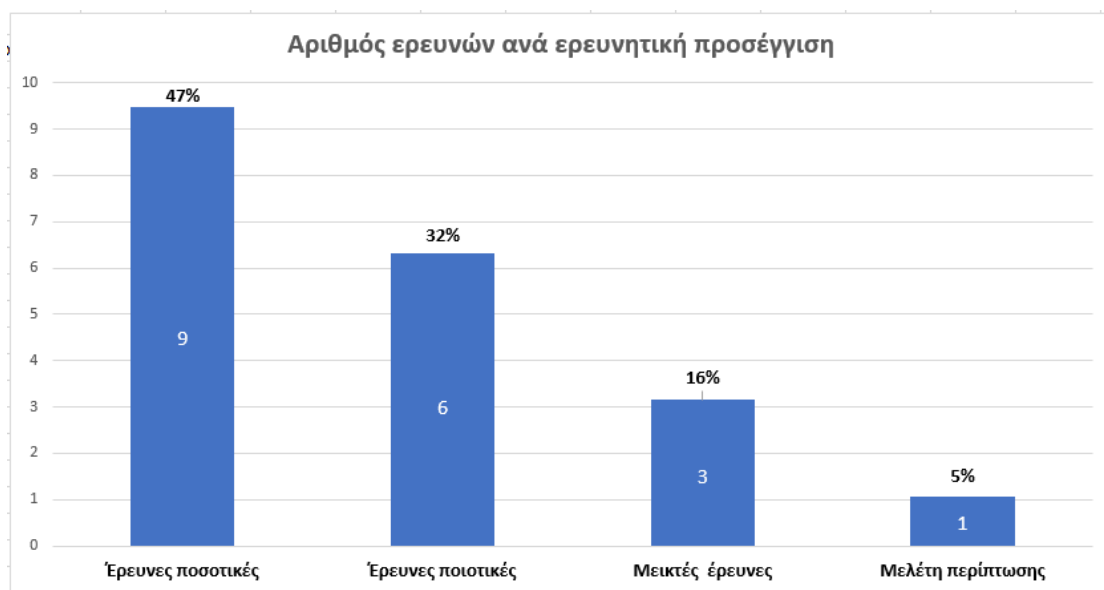
Γράφημα 5.3 Αριθμός ερευνών στην Ελλάδα και τον διεθνή χώρο

Όσον αφορά στον αριθμό των ερευνών που διεξήχθησαν ανά χώρα, πολύ μεγάλο ποσοστό των ερευνών (75%) έχει πραγματοποιηθεί στις Η.Π.Α. σε ποικίλες πολιτείες (Γράφημα 5.4). Έπονται άρθρα που έχουν πραγματοποιηθεί στη Μαλαισία (5%), το Ιράν (5%), την Αυστραλία (5%) και τον Καναδά (5%). Τέλος, δεν εντοπίστηκε η χώρα διεξαγωγής των ερευνών σε ποσοστό 5%.

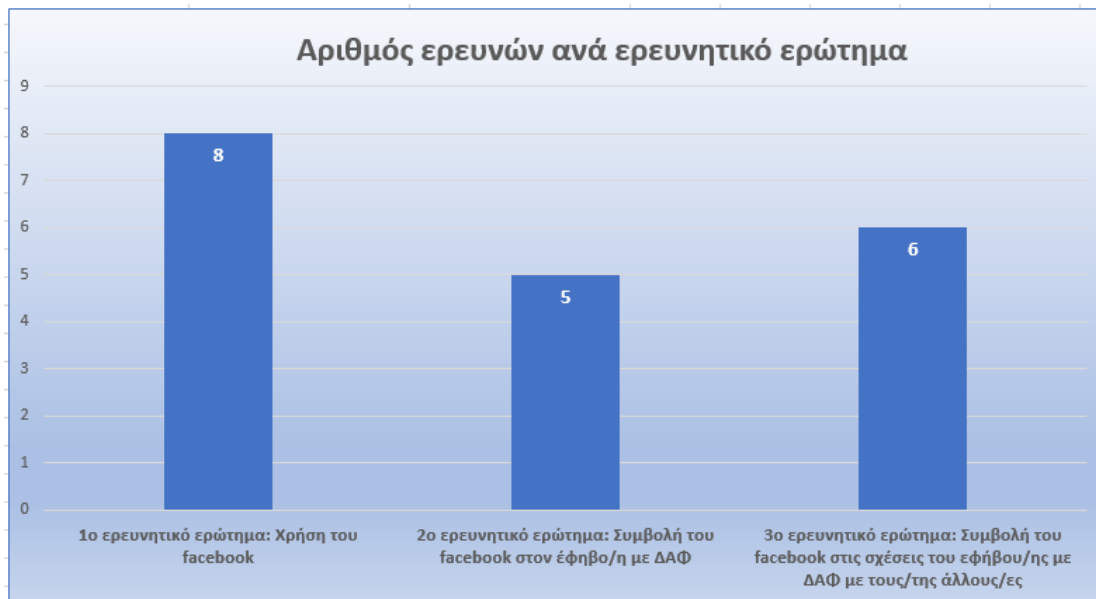

Γράφημα 5.4 Αριθμός ερευνών ανά χώρα

Όσον αφορά στο είδος έρευνας των άρθρων, εντοπίστηκε ότι η πλειονότητα των ερευνών (47%) αποτελούσαν ποσοτικές μελέτες (βλ. Γράφημα 5.5). Οι ποιοτικές έρευνες αποτελούν το 32%. Τέλος, τρεις έρευνες ήταν μεικτές (16%) ενώ μία έρευνα αποτελεί μελέτη περίπτωσης (5%). Αν γινόταν μια προσπάθεια εξήγησης αυτής της συνθήκης, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι μια ποσοτική μελέτη μπορεί να είναι πιο άμεση, γρήγορη χρονικά και προσιτή στον εμπλεκόμενο έφηβο. Δεν απαιτεί από αυτόν να εμπλακεί για πολλή ώρα, να μακρηγορεί και να αφιερώνει χρόνο στη διατύπωση των απαντήσεων του. Οι ποσοτικές μελέτες χρησιμοποίησαν κυρίως ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού τύπου γεγονός που πιθανόν να διευκολύνει έναν έφηβο.

Γράφημα 5.5 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητική προσέγγιση

Γράφημα 5.6 Αριθμός ερευνών ανά ερευνητικό ερώτημα

Όσον αφορά στα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία απαντούν τα 19 άρθρα, παρατηρούνται τα εξής: 8 άρθρα (8/19) απάντησαν στο 1^ο ερευνητικό ερώτημα, 5 άρθρα (5/19) στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα και 6 άρθρα (6/19) στο 3^ο ερευνητικό ερώτημα (βλ. Γράφημα 5.6).

5.2. Ευρήματα έρευνας ανά ερευνητικό ερώτημα

-Χρήση του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., όπως μέσα σύνδεσης, τόπος σύνδεσης και χρόνος ενασχόλησης κλπ. (1^ο ερευνητικό ερώτημα)

Από το σύνολο των άρθρων (19) που μελετήθηκαν συστηματικά για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, όπως προαναφέρθηκε, τα 8 άρθρα απαντούν στο 1ο ερευνητικό ερώτημα που αναφέρεται στη χρήση του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., όπως μέσα σύνδεσης, τόπος σύνδεσης και χρόνος ενασχόλησης (βλ. Γράφημα 5.6).

Πιο αναλυτικά, 3 από τα 8 αυτά άρθρα κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η μειοψηφία του δείγματος χρησιμοποιεί το Facebook ενώ οι περισσότεροι/ες χρησιμοποιούν άλλα μέσα μέσα μη κοινωνικής δικτύωσης ή ηλεκτρονικά μέσα. Αυτοί οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. πάντως που χρησιμοποιούν το Facebook το προτιμούν για επικοινωνία με οικογενειακά ή φιλικά τους πρόσωπα απ' ότι με άγνωστα πρόσωπα.

Πίνακας 5.3 Προτιμήσεις για τη χρήση του Facebook

Επιλογή προτίμησης του Facebook	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
Χαμηλή προτίμηση του Facebook	3 άρθρα (16%)	Kuo et al. (2014) Mazurek et al. (2012) Alhujaili et al. (2022)
Υψηλή προτίμηση του Facebook	1 άρθρο (5%)	Birnbaum et al. (2017)
Το ερώτημα δεν απαντάται	15 άρθρα (79%)	Shpigelman & Gill (2014) Graham (2012) Tracker (2012) Harrold, K. (2013) Engelhardt et al. (2013) Ammari & Schoenebeck (2015) Mohd Roffeei et al. (2015) Alehpour & Behjat (2016) Gwynette et al. (2017) van Schalkwyk et al. (2017) Zager & Wehmeyer (2019) Hedges et al. (2018) Zhao (2019) Healy, S., & Marchand, G. (2020).

		Zhu et al. (2022)
--	--	-------------------

Αναφορικά με το μέσο σύνδεσης στο Facebook, σε 1 από τα 8 άρθρα διαπιστώνεται πως οι έφηβοι/ες χωρίς Δ.Α.Φ. ήταν πιο πιθανό να έχουν ένα smartphone ή tablet και έτσι είχαν περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσουν πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης προτιμώντας το Facebook σε σύγκριση με τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .

Επίσης προτιμούν το Facebook μεταξύ των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και αναρτούν πιο συχνά σχόλια σε χρονολόγια φίλων σε σχέση με την ομάδα χωρίς Δ.Α.Φ. .

Πίνακας 5.4 Μέσα σύνδεσης στο Facebook

Μέσα σύνδεσης στο Facebook	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
Έλλειψη tablet ή smartphone	1 άρθρο (5%)	Harrold, K. (2013)
Το ερώτημα δεν απαντάται	18 άρθρα (95%)	Kuo et al. (2014) Mazurek et al. (2012) Alhujaili et al. (2022) Birnbaum et al. (2017) Shpigelman & Gill (2014) Graham (2012) Tracker (2012) Engelhardt et al. (2013) Ammari & Schoenebeck (2015) Mohd Roffeei et al. (2015)

		<p>Alehpour & Behjat (2016)</p> <p>Gwynette et al. (2017)</p> <p>van Schalkwyk et al. (2017)</p> <p>Zager & Wehmeyer (2019)</p> <p>Hedges et al. (2018)</p> <p>Zhao (2019)</p> <p>Healy, S., & Marchand, G. (2020).</p> <p>Zhu et al. (2022)</p>
--	--	--

Όσον αφορά στο χρόνο σύνδεσης στο Facebook, 1 άρθρο από τα 8 αναφέρει ότι οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. αφιερώνουν τουλάχιστον 30 λεπτά την ημέρα για να επικοινωνήσουν με διαδικτυακούς φίλους/ες τους τυπικής ανάπτυξης. Μάλιστα μπορεί να φτάσουν στις δύο ή και τρεις ώρες ενασχόλησης ημερησίως με το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης.

Πίνακας 5.5 Χρόνος ενασχόλησης στο Facebook

Χρόνος ενασχόλησης στο Facebook	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
30 λεπτά την ημέρα το ελάχιστο	1 άρθρο (5%)	Shpigelman & Gill (2014)
Το ερώτημα δεν απαντάται	18 άρθρα (95%)	<p>Kuo et al. (2014)</p> <p>Mazurek et al. (2012)</p> <p>Alhujaili et al. (2022)</p> <p>Birnbaum et al. (2017)</p> <p>Harrold, K. (2013)</p> <p>Graham (2012)</p> <p>Tracker (2012)</p> <p>Engelhardt et al. (2013)</p> <p>Ammari & Schoenebeck (2015)</p> <p>Mohd Roffeei et al. (2015)</p> <p>Alehpour & Behjat (2016)</p> <p>Gwynette et al. (2017)</p> <p>van Schalkwyk et al. (2017)</p> <p>Zager & Wehmeyer (2019)</p> <p>Hedges et al. (2018)</p> <p>Zhao (2019)</p> <p>Healy, S., & Marchand, G. (2020)</p> <p>Zhu et al. (2022)</p>

Σε 2 άρθρα από τα 8 αναφέρονται οι κύριοι λόγοι χρήσης του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. που είναι η επικοινωνία, η ψυχαγωγία, η αναζήτηση πληροφοριών και η συζήτηση για ό,τι τους απασχολεί. Βρίσκουν εξαιρετικά ενδιαφέρον να συνομιλούν με συνομηλίκους τους τυπικής ανάπτυξης και όχι τόσο με συνομηλίκους τους με αναπτυξιακή διαταραχή όπως οι ίδιοι. Επιλέγουν να λαμβάνουν μέρος σε παιχνίδια και διαγωνισμούς ικανοποιώντας έτσι την ανάγκη τους για ψυχαγωγία. Μάλιστα, μέσω Facebook αναζητούν πληροφορίες και στοιχεία για θέματα που τους απασχολούν, την επικαιρότητα και τα μαθήματα του σχολείου που έχουν να μελετήσουν. Σε 1 άρθρο διαπιστώνεται ότι οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. θέλουν να αποκτήσουν δεξιότητες για την προσωπική τους ασφάλεια μέσω του Facebook.

Πίνακας 5.6 Λόγοι χρήσης του Facebook

Λόγοι χρήσης του Facebook	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
επικοινωνία, ψυχαγωγία, αναζήτηση πληροφοριών, συζήτηση	2 άρθρα (11%)	Alehpour & Behjat (2016) Birnbbaum et al. (2017)
δεξιότητες για την προσωπική ασφάλεια	1 άρθρο (5%)	Zager & Wehmeyer (2019)
Το ερώτημα δεν απαντάται	16 άρθρα (84%)	Shpigelman & Gill (2014) Kuo et al. (2014) Mazurek et al. (2012) Alhujaili et al. (2022) Harrold, K. (2013) Graham (2012) Tracker (2012) Engelhardt et al. (2013) Ammari & Schoenebeck (2015) Mohd Roffeei et al. (2015)

		<p>Alehpour & Behjat (2016)</p> <p>Gwynette et al. (2017)</p> <p>van Schalkwyk et al. (2017)</p> <p>Hedges et al. (2018)</p> <p>Zhao (2019)</p> <p>Healy, S., & Marchand, G. (2020)</p> <p>Zhu et al. (2022)</p>
--	--	--

- *Ποια η συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook για τους/τις εφήβους με Δ.Α.Φ. σε επίπεδο μάθησης, συμπεριφοράς και συναισθηματικής ανάπτυξης; (2^ο ερευνητικό ερώτημα)*

Σχετικά με τη συμβολή του Facebook για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. σε επίπεδο μάθησης, συμπεριφοράς και συναισθηματικής ανάπτυξης, μόνο 5 από τις δεκαεννέα μελέτες (5/19) παρέχουν στοιχεία ώστε να απαντηθεί το αντίστοιχο ερευνητικό ερώτημα.

Πιο αναλυτικά, τα 2 άρθρα (%) αναφέρουν ότι το Facebook συμβάλλει σημαντικά στο συναισθηματικό επίπεδο των εφήβων με Δ.Α.Φ. ώστε να διαχειριστούν το άγχος τους (Πίνακας 5.7).

Πίνακας 5.7 Συμβολή του Facebook στο συναισθηματικό επίπεδο

Συμβολή του Facebook στο συναισθηματικό επίπεδο	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
Διαχείριση του άγχους	2 άρθρα (11%)	van Schalkwyk et al. (2017)

		Hedges et al. (2018)
Το ερώτημα δεν απαντάται	17 άρθρα (89%)	<p>Kuo et al. (2014)</p> <p>Mazurek et al. (2012)</p> <p>Alhujaili et al. (2022)</p> <p>Birnbaum et al. (2017)</p> <p>Harrold, K. (2013)</p> <p>Graham (2012)</p> <p>Tracker (2012)</p> <p>Engelhardt et al. (2013)</p> <p>Ammari & Schoenebeck (2015)</p> <p>Mohd Roffeei et al. (2015)</p> <p>Alehpour & Behjat (2016)</p> <p>Gwynette et al. (2017)</p> <p>Zager & Wehmeyer (2019)</p> <p>Zhao (2019)</p> <p>Healy, S., & Marchand, G. (2020).</p> <p>Zhu et al. (2022)</p> <p>Shpigelman & Gill (2014)</p>

Τα 3 άρθρα δηλώνουν ότι με τη χρήση του Facebook οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. αναπτύσσουν δεξιότητες για την κοινωνική τους συμπεριφορά και τη μάθηση (Πίνακας 5.8). Εξασκούνται

δηλαδή στην προφορική και γραπτή επικοινωνία με τους άλλους, εξοικειώνονται στην άρση των επικοινωνιακών εμποδίων που τους θέτει η αναπτυξιακή τους διαταραχή (απουσία ή μη εδραίωση βλεμματικής επαφής, σύντομες, μονολεκτικές απαντήσεις, δυσνόητα σχόλια, ηχολαλία, απροσδιόριστοι ήχοι).

Πίνακας 5.8 Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνική συμπεριφορά και τη μάθηση

Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνική συμπεριφορά και τη μάθηση	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
Κοινωνικές δεξιότητες	3 άρθρα (16%)	Tracker (2012) Gwynette et al. (2017) Engelhardt et al. (2013)
Το ερώτημα δεν απαντάται	16 άρθρα (84%)	Kuo et al. (2014) Mazurek et al. (2012) Alhujaili et al. (2022) Birnbaum et al. (2017) Harrold, K. (2013) Graham (2012) Ammari & Schoenebeck (2015) Mohd Roffeei et al. (2015) Alehpour & Behjat (2016)

		<p>Zager & Wehmeyer (2019)</p> <p>Zhao (2019)</p> <p>Healy, S., & Marchand, G. (2020).</p> <p>Zhu et al. (2022)</p> <p>Shpigelman & Gill (2014)</p> <p>van Schalkwyk et al. (2017)</p> <p>Hedges et al. (2018)</p>
--	--	--

- *Ποιος ο ρόλος του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και στις σχέσεις με τους/τις άλλους/ες για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ.; (3^ο ερευνητικό ερώτημα)*

Σχετικά με τον ρόλο του Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και τις σχέσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. με τους/τις άλλους/ες (γονείς/φροντιστές), μόνο 6 από τις 19 μελέτες (6/19) παρέχουν στοιχεία ώστε να απαντηθεί το αντίστοιχο ερευνητικό ερώτημα.

Πιο αναλυτικά, τα 6 αυτά άρθρα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι γονείς/φροντιστές βιώνουν μια συναισθηματική στήριξη και ένα «μοίρασμα» των εμπειριών τους και της ευθύνης που έχουν απέναντι στα παιδιά τους με Δ.Α.Φ. . Αποσυμπιέζονται και νιώθουν μια αποσυμφόρηση όταν συνομιλούν με άλλους γονείς/φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. μέσω forum, groups κλπ. και συμμετέχουν σε δράσεις από κοινού για τις οποίες ενημερώνονται μέσω του Facebook και ακόμα και τις οργανώνουν μέσω αυτού. Όλο αυτό το συναισθηματικό μοίρασμα και η αλληλεπίδραση, τους βοηθά σημαντικά στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους με Δ.Α.Φ., στη διαχείριση των εκάστοτε κρίσεων τους λόγω της αυτιστικής διαταραχής και κατ' επέκταση στην γόνιμη επικοινωνία και σταθερή ανατροφοδοτούμενη σχέση τους με τα παιδιά τους.

Πίνακας 5.9 Ρόλος του Facebook στην κοινωνική ανάπτυξη και τις σχέσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. με τους άλλους

Ρόλος του Facebook	N (%)	Επιστημονικά άρθρα
Κοινωνική ανάπτυξη- σχέσεις εφήβων με Δ.Α.Φ. με τους/τις άλλους/ες	6 άρθρα (32%)	Graham, G. (2012) Ammari & Schoenebeck (2015) Mohd Roffeei et al. (2015) Zhao (2019) Healy, S. & Marchand, G. (2020) Zhu et al. (2022)
Το ερώτημα δεν απαντάται	13 άρθρα (68%)	Kuo et al. (2014) Mazurek et al. (2012) Alhujaili et al. (2022) Birnbaum et al. (2017) Harrold, K. (2013) Graham (2012) Schultz & Jacobs Engelhardt et al. (2013)

		Alehpour & Behjat (2016) Gwynette et al. (2017) van Schalkwyk et al. (2017) Zager & Wehmeyer (2019) Hedges et al. (2018)
--	--	--

Κεφάλαιο 6ο: Συζήτηση

Η εν λόγω διπλωματική εργασία είχε ως σκοπό την εξέταση του ρόλου του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν που αφορούν τη χρήση Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., τη συμβολή του όσον αφορά στον ίδιο τον/την έφηβο/η με Δ.Α.Φ. και όσον αφορά στις σχέσεις με τους/τις άλλους/ες, βρέθηκαν αντίστοιχα ευρήματα. Αρκετά από αυτά συμφωνούν με άλλες, προγενέστερες έρευνες ενώ ορισμένα δεν ταυτίζονται.

Ένα εκ των άρθρων που απαντούσαν στο 1ο ερευνητικό ερώτημα το οποίο αναφέρεται στη χρήση του Facebook (μέσα σύνδεσης, χρόνος που αφιερώνουν, λόγοι χρήσης κλπ.) ανέδειξε πως ότι η μειοψηφία του δείγματος χρησιμοποιεί το Facebook ενώ οι περισσότεροι/ες χρησιμοποιούν άλλα μέσα μέσα μη κοινωνικής δικτύωσης ή ηλεκτρονικά μέσα. Το εν λόγω εύρημα δε συμφωνεί τόσο με άλλες έρευνες οι οποίες επισημαίνουν πως το Facebook είναι πρώτο στις προτιμήσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. και των φροντιστών ή γονέων τους για λόγους επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων για θέματα που τους απασχολούν (Graham, G. 2012 · Ammari & Schoenebeck 2015 · Mohd Roffeei et al. 2015 · Zhao 2019 · Healy, S. & Marchand, G. 2020 · Zhu et al. 2022).

Αναφορικά με το μέσο σύνδεσης στο Facebook, στην πλειοψηφία των άρθρων δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τα μέσα μέσω των οποίων οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. συνδέονται στο Facebook (Harrold, K. 2013). Γίνεται αναφορά στη χρήση του Tablet χωρίς να υπάρχουν ευρήματα για τη χρήση άλλων μέσων όπως το κινητό τηλέφωνο, ο σταθερός ή φορητός υπολογιστής προκειμένου να συνδεθεί ο έφηβος/η στο Facebook. Ωστόσο άλλες έρευνες αναφέρουν την εκτεταμένη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. ως το κύριο ή και το μόνο μέσο ψυχαγωγίας και διαχείρισης του ελεύθερου τους χρόνου στο σπίτι. Μάλιστα έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως τα νεαρά άτομα με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν ευρέως τις ηλεκτρονικές συσκευές και κυρίως τις φορητές (κινητό τηλέφωνο, laptop, tablet, ψηφιακό ρολόι κλπ.) καθώς τις βρίσκουν πολύ ελκυστικές λόγω της φορητότητας τους, της απλότητας τους κατά τη χρήση τους, λόγω των ζωηρών χρωμάτων κλπ. . (Orsmond & Kuo, 2011 · Papoutsis et al., 2018).

Ένα ακόμα σκέλος του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος αφορά τον χρόνο σύνδεσης των εφήβων με Δ.Α.Φ. στο Facebook. Άρθρο όπου βασίστηκε η εργασία αναφέρει ότι οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. αφιερώνουν τουλάχιστον 30 λεπτά την ημέρα για να επικοινωνήσουν με

διαδικτυακούς φίλους/ες τους τυπικής ανάπτυξης. Μάλιστα μπορεί να φτάσουν στις δύο ή και τρεις ώρες ενασχόλησης ημερησίως με το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Η εκτεταμένη και καθημερινή χρήση του Facebook και άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες οι οποίες μάλιστα αναφέρουν ότι τα νεαρά αυτά άτομα προβαίνουν σε μια πολύωρη χρήση του Facebook ως διέξοδο ενασχόλησης και ψυχαγωγίας εντός σπιτιού αλλά και εκτός (Orsmond & Kuo, 2011 · Shrigelman & Gill, 2014b).

Τέλος, ως προς τους λόγους χρήσης του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ., διαπιστώθηκε πως οι κύριοι λόγοι είναι η επικοινωνία, η ψυχαγωγία, η αναζήτηση πληροφοριών και η συζήτηση για ό,τι τους απασχολεί. Βρίσκουν εξαιρετικά ενδιαφέρον να συνομιλούν με συνομηλίκους τους τυπικής ανάπτυξης και όχι τόσο με συνομηλίκους τους με αναπτυξιακή διαταραχή όπως οι ίδιοι. Επιλέγουν να λαμβάνουν μέρος σε παιχνίδια και διαγωνισμούς ικανοποιώντας έτσι την ανάγκη τους για ψυχαγωγία. Μάλιστα, μέσω Facebook αναζητούν πληροφορίες και στοιχεία για θέματα που τους απασχολούν, την επικαιρότητα και τα μαθήματα του σχολείου που έχουν να μελετήσουν. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες οι οποίες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. χρησιμοποιούν το εν λόγω μέσο κοινωνικής δικτύωσης προκειμένου να αλληλοεπιδράσουν με τους άλλους, να συνομιλήσουν και να εκφραστούν (Chassiakos et al., 2016 · Iglesias et al., 2019 · Ward et al., 2018 · Bahiss et al., 2010).

Σημαντικά είναι, επίσης, τα ευρήματα σχετικά με τη συμβολή του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook όσον αφορά στον/στην ίδιο/α τον/την έφηβο/η με Δ.Α.Φ. (2^ο ερευνητικό ερώτημα). Πιο αναλυτικά, ευρήματα από άρθρα που μελετήθηκαν ανέδειξαν την τεράστια συμβολή του Facebook στη διαχείριση του άγχους που βιώνουν οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. (van Schalkwyk et al. 2017 · Hedges et al. 2018). Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες οι οποίες αναφέρουν το Facebook σαν ρυθμιστή των ψυχολογικών και στρεσογόνων μεταπτώσεων που μπορεί να βιώνει ένας έφηβος/η και οι οποίες προκύπτουν από την διαταραχή αυτιστικού φάσματος που έχει (Cheng & Ye, 2010·Gal et al., 2009). (Bahiss et al., 2010)Ακόμη η συμβολή του Facebook στους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. εντοπίζεται και στον τομέα των κοινωνικών τους δεξιοτήτων και της κοινωνικής τους συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τα ευρήματα των ερευνών όπου βασίστηκε η εργασία, μέσω της διατήρησης λογαριασμού στο Facebook και της συνομιλίας με άλλα άτομα, οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. αναπτύσσουν δεξιότητες για την κοινωνική τους συμπεριφορά και τη μάθηση. Εξασκούνται δηλαδή στην προφορική και γραπτή επικοινωνία με τους άλλους και αντιμετωπίζουν τα ελλείμματα στην κοινωνικοποίηση και την επικοινωνία που βιώνουν λόγω της αναπτυξιακής τους διαταραχής.

Έτσι, γίνονται πιο λειτουργικοί/ές στο κοινωνικό πλαίσιο (Tracker 2012 · Gwynette et al. 2017 · Engelhardt et al. 2013). Ωστόσο, αυτή η σημαντική επίδραση του Facebook στις κοινωνικές δεξιότητες επικαλύπτεται από άλλες, αρνητικές επιδράσεις του Facebook για τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. στην ακαδημαϊκή τους επίδοση, στην ψυχολογία τους, στην ποιότητα του φαγητού τους στο πόσο άγχος βιώνουν και στις μειωμένες δια ζώσης κοινωνικές συναναστροφές με φιλικά και οικογενειακά πρόσωπα όπως αποδεικνύουν ορισμένες έρευνες. Οι έρευνες αυτές δε διαπιστώνουν τόσο τη θετική επίδραση του εν λόγω μέσου κοινωνικής δικτύωσης στις κοινωνικές δεξιότητες του/της εφήβου/ης όσο τη σοβαρή, αρνητική επίδραση στους τομείς που προαναφέρθηκαν (Cataldo et al., 2021 · Mazurek et al., 2012).

Ένα σημαντικό μέρος των ευρημάτων (που απαντούν στο 3^ο ερευνητικό ερώτημα) επισημαίνουν την σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει το Facebook στις σχέσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. με τους/τις άλλους/ες και κυρίως με τους γονείς/φροντιστές τους (Graham, G. 2012 · Ammari & Schoenebeck 2015 · Mohd Roffeei et al. 2015 · Zhao 2019 · Healy, S. & Marchand, G. 2020 · Zhu et al. 2022). Πιο συγκεκριμένα η συναισθηματική στήριξη και το συναισθηματικό «μοίρασμα» που βιώνουν οι γονείς/φροντιστές μέσω της χρήσης του Facebook, της συμμετοχής σε forum και της διοργάνωσης δράσεων, η οποία αναφέρεται στις παραπάνω έρευνες, επιβεβαιώνεται και από άλλες μελέτες (Goggin & Ellis, 2020 · Zhao et al., 2019 · Alhujaili et al., 2022). Χρησιμοποιώντας το μέσο αυτό κοινωνικής δικτύωσης επικοινωνούν μαζί τους, μοιράζονται εμπειρίες και προβληματισμούς και νιώθουν ανακούφιση και ασφάλεια όταν μπορούν να συνομιλήσουν με άλλους γονείς/φροντιστές ατόμων με την ίδια αναπτυξιακή διαταραχή. Δημιουργείται μια μικρο-κοινωνία όπου νιώθουν οικειότητα και κατανόηση. Όλο αυτό το συναισθηματικό μοίρασμα και η αλληλεπίδραση, τους βοηθά σημαντικά στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους με Δ.Α.Φ., στη διαχείριση των εκάστοτε κρίσεων τους λόγω της αυτιστικής διαταραχής και κατ' επέκταση στην γόνιμη επικοινωνία και σταθερή ανατροφοδοτούμενη σχέση τους με τα παιδιά τους.

Αξιολογώντας τη συμβολή της παρούσας μελέτης, είναι αντιληπτό πως μπορεί να αξιοποιηθεί ιδιαίτερα εποικοδομητικά τόσο στο χώρο της έρευνας όσο και στη διαπαιδαγώγηση των εφήβων με Δ.Α.Φ. . Δίνει το εναρκτήριο λάκτισμα για την διεξαγωγή ερευνών στον τομέα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στα άτομα με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, έναν τομέα που είναι αρκετά παρθένο και σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητος. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα επίκαιρο θέμα που αφορά πολλούς ανθρώπους στις μέρες μας. Ακόμη, η παρούσα μελέτη παρέχει χρήσιμες πληροφορίες και γνώσεις τόσο στους γονείς/φροντιστές νεαρών ατόμων με

Δ.Α.Φ. όσο και στα ίδια τα άτομα αναβαθμίζοντας την ποιότητα των διαπροσωπικών τους σχέσεων και της κοινωνικότητας τους στον κόσμο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Κεφάλαιο 7ο: Συμπεράσματα & Προτάσεις

7.1. Συμπεράσματα

Σκοπός της εν λόγω διπλωματικής εργασίας ήταν η διερεύνηση του ρόλου του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Πιο αναλυτικά, η παρούσα συστηματική ανασκόπηση εστίασε στην εξέταση της χρήσης του Facebook από εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. (μέσα σύνδεσης, τόπος σύνδεσης και χρόνος ενασχόλησης), της συμβολής του μέσου όσον αφορά στον ίδιο τον/την έφηβο/η με Δ.Α.Φ. και στις σχέσεις του/της με τους/τις άλλους/ες. Πραγματοποιήθηκε η συγκέντρωση ερευνητικών δεδομένων από τα δεκαεννέα (19) άρθρα που σχετίζονταν με το υπό μελέτη θέμα αποτελώντας το τελικό δείγμα της, με σημείο αναφοράς πάντα τον βασικό σκοπό και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας αυτής.

Μέσα από την παρούσα συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση των επιστημονικών άρθρων προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα:

Πολλοί/ές έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. προτιμούν το Facebook έναντι άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Ο κύριος λόγος που επιλέγουν το Facebook οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. σε αντίθεση με τους/τις συνομηλίκους/ες τους τυπικής ανάπτυξης δεν είναι η κοινωνικοποίηση και η διεύρυνση του φιλικού τους δικτύου αλλά η ψυχαγωγία.

Ο μέσος χρόνος ενασχόλησης των εφήβων με Δ.Α.Φ. με το Facebook είναι τα 30 λεπτά ημερησίως.

Το φιλικό δίκτυο που αναπτύσσουν οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. μέσω του Facebook δεν είναι αρκετά διευρυνμένο και μάλιστα προτιμούν να συνομιλούν με συνομηλίκους τυπικής ανάπτυξης.

Το Facebook αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο στους γονείς/φροντιστές εφήβων με Δ.Α.Φ. ώστε να ανταλλάσσουν απόψεις, εμπειρίες και να αποφορτίζονται από το άγχος που βιώνουν.

Σύγχρονες ηλεκτρονικές συσκευές όπως το Tablet και το Smartphone είναι πιο πιθανόν να έχουν έφηβοι/ες χωρίς Δ.Α.Φ. παρά έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. .

Έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. που χρησιμοποιούν το Facebook για ψυχαγωγία όπως τα video games εμφανίζουν διαταραχές στον ύπνο σε αντίθεση με συνομηλίκους τους τυπικής ανάπτυξης ή συνομηλίκους με ΔΕΠΥ.

Παράγοντες που κάνουν διστακτικούς/ές τους/τις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. ως προς τη χρήση του Facebook είναι τα απρεπή σχόλια που αναρτώνται σ' αυτό και οι πολύπλοκες ρυθμίσεις που αφορούν το απόρρητο και την ασφάλεια.

Ένας/μία έφηβος/η με Δ.Α.Φ. αυξάνει τους/τις φίλους/ες του/της και τις κοινωνικές του/της επαφές με τη χρήση του Facebook σε σχέση με πριν που δεν το χρησιμοποιούσε.

7.2 Περιορισμοί μελέτης

Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία εντοπίζονται περιορισμοί όπως και σε κάθε έρευνα.

Είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψιν οι περιορισμοί που αναφέρονται πιο κάτω:

- Τα ερευνητικά δεδομένα, που χρησιμοποιήθηκαν από τα αποτελέσματα κάποιων άρθρων του δείγματος, δεν ανέφεραν ξεχωριστά ευρήματα για τα κορίτσια και τα αγόρια με Δ.Α.Φ. χωριστά που διανύουν την εφηβεία αλλά από κοινού. Ο εν λόγω περιορισμός λοιπόν δε βοηθά την εξαγωγή συμπερασμάτων αποκλειστικά και μόνο για τα αγόρια με Δ.Α.Φ. και αποκλειστικά και μόνο για τα κορίτσια με Δ.Α.Φ. .
- Επιπρόσθετα, ένας ακόμα περιορισμός αφορά τον μικρό αριθμό των άρθρων του δείγματος. Ο λόγος είναι ότι προέρχονται από αναζήτηση στο διαδίκτυο σε ηλεκτρονικές βάσεις με έμφαση στο ρόλο του Facebook στους εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. .

- Οι έρευνες για τον ρόλο του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. παρόλο έχουν διεξαχθεί σε διάφορες χώρες του κόσμου και δημοσιεύτηκαν στον διεθνή χώρο, μηδενικές δημοσιεύτηκαν στον ελληνικό χώρο. Το γεγονός αυτό δε διευκολύνει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων στον πληθυσμό.
- Στα περισσότερα άρθρα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα συστηματική ανασκόπηση ο αριθμός των συμμετεχόντων/ουσών εφήβων με Δ.Α.Φ. και των συνομηλίκων τους χωρίς Δ.Α.Φ. ποικίλει. Δηλαδή σε άλλες έρευνες η αναλογία ήταν 50-50 ενώ σε άλλες υπήρχε σημαντικά διαφορά στον αριθμό των συμμετεχόντων/ουσών των δύο αυτών ομάδων. Το γεγονός αυτό μπορεί να επηρεάσει τα ευρήματα.

7.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ανεξαρτήτως από τους παραπάνω περιορισμούς, η παρούσα συστηματική ανασκόπηση μπορεί να συμπληρώσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία με στοιχεία και δεδομένα για τον ρόλο του Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. . Ταυτόχρονα, επιστά την προσοχή στην αναγκαιότητα για περαιτέρω διερεύνηση της συμβολής του Facebook σε αυτόν τον πληθυσμό.

Προτείνεται, λοιπόν, για τη μελλοντική έρευνα:

- Η διερεύνηση του ρόλου του Facebook στην καλλιέργεια δεξιοτήτων σε εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. χαμηλής λειτουργικότητας.
- Πώς επηρεάζει το Facebook τις σχέσεις των εφήβων με Δ.Α.Φ. με το άλλο φύλο.
- Η καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων ώστε οι έφηβοι/ες με Δ.Α.Φ. να προστατεύονται από τους κινδύνους που εγκυμονεί το Facebook.
- Μελέτες περίπτωσης (case studies) σε γονείς παιδιών με Δ.Α.Φ. για τις αλλαγές που παρατηρούν στην προσωπικότητα των παιδιών τους με Δ.Α.Φ. πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την πλοήγηση στο Facebook.
- Η εξέταση του ρόλου του Facebook στην ενημέρωση και την εξοικείωση του γενικού πληθυσμού με τη διαταραχή αυτιστικού φάσματος.

Επίλογος

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης καταλαμβάνουν πλέον μέρος της ζωής πολλών ανθρώπων επηρεάζοντας την καθημερινότητα τους, την κοινωνικότητα τους, τις σχέσεις τους με τους άλλους και ακόμα και την ψυχολογική τους κατάσταση και την εργασία τους. Ανάμεσα στους ανθρώπους που χρησιμοποιούν μέσα κοινωνικής δικτύωσης ασφαλώς βρίσκονται και άνθρωποι που έχουν διαγνωστεί με κάποια αναπτυξιακή διαταραχή όπως η διαταραχή αυτιστικού φάσματος ή αναπηρία. Η επίδραση του Facebook είναι σημαντική στα άτομα αυτά τόσο στην κοινωνικοποίηση τους όσο και στις σχέσεις τους με τους άλλους και στη συναισθηματική τους κατάσταση.

Τα ευρήματα που προκύπτουν από την ανασκόπηση αυτή μπορούν να προτρέψουν την πραγματοποίηση μελλοντικών ερευνών για τη χρησιμότητα και τις επιδράσεις του Facebook στους/στις εφήβους/ες με Δ.Α.Φ. συμπληρώνοντας την ελλιπή βιβλιογραφία κυρίως στον ελληνικό χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ahmed, K. L., Simon, A. R., Dempsey, J. R., Samaco, R. C., & Goin-Kochel, R. P. (2020). Evaluating Two Common Strategies for Research Participant Recruitment Into Autism Studies: Observational Study. *Journal of medical Internet research*, 22(9), e16752. <https://doi.org/10.2196/16752>.
- Akram, W., & Kumar, R. (2017). A Study on Positive and Negative Effects of Social Media on Society. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, 5(10), 351–354. <https://doi.org/10.26438/ijcse/v5i10.351354>
- Alehpour, M., & Behjat, B. R. (2016). How Adolescents with Asperger Syndrome (AS) Experience the Internet as a Communication Medium. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 2(3), 205–218. <https://doi.org/10.30958/ajmmc.2.3.4>
- Alhujaili, N., Platt, E., Khalid-Khan, S., & Groll, D. (2022a). Comparison of Social Media Use Among Adolescents with Autism Spectrum Disorder and Non-ASD Adolescents. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics, Volume 13*(February), 15–21. <https://doi.org/10.2147/ahmt.s344591>
- Alhujaili, N., Platt, E., Khalid-Khan, S., & Groll, D. (2022b). Comparison of Social Media Use Among Adolescents with Autism Spectrum Disorder and Non-ASD Adolescents. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics, Volume 13*(January), 15–21. <https://doi.org/10.2147/ahmt.s344591>
- Ammari, T., & Schoenebeck, S. (2015). Understanding and supporting fathers and fatherhood on social media sites. *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings, 2015-April*, 1905–1914. <https://doi.org/10.1145/2702123.2702205>
- Baccarella, C. V., Wagner, T. F., Kietzmann, J. H., & McCarthy, I. P. (2018). Social media? It's serious! Understanding the dark side of social media. *European Management Journal*, 36(4), 431–438. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2018.07.002>
- Bahiss, K., Cunningham, S. J., & Smith, T. (2010). Investigating the usability of social networking sites for teenagers with autism. *CHINZ 2010 - Proceedings of the 11th International Conference NZ Chapter of the ACM Special Interest Group on Human-Computer Interaction (SIGCHI-NZ)*, 5–8. <https://doi.org/10.1145/1832838.1832840>
- Birnbaum, M. L., Rizvi, A. F., Correll, C. U., Kane, J. M., & Confino, J. (2017). Role of social media and the Internet in pathways to care for adolescents and young adults with psychotic

- disorders and non-psychotic mood disorders. *Early Intervention in Psychiatry*, 11(4), 290–295. <https://doi.org/10.1111/eip.12237>
- Calero, A. D., Barreyro, J. P., & Injoque-Ricle, I. (2018). Emotional intelligence and self-perception in adolescents. *Europe's Journal of Psychology*, 14(3), 632–643. <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i3.1506>
- Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., & Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11(January), 1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.508595>
- Chassiakos, Y. R., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., Cross, C., Hill, D., Ameenuddin, N., Hutchinson, J., Boyd, R., Mendelson, R., Smith, J., & Swanson, W. S. (2016). Children and adolescents and digital media. *Pediatrics*, 138(5). <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2593>
- Cheng, Y., & Ye, J. (2010). Exploring the social competence of students with autism spectrum conditions in a collaborative virtual learning environment - The pilot study. *Computers and Education*, 54(4), 1068–1077. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.10.011>
- Chikarkova, M. (2019). Philosophy in the digital epoch: potential development and challenges. *Skhid*, 0(1(159)), 68–71. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.1\(159\).157449](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.1(159).157449)
- Das, J. K., Salam, R. A., Thornburg, K. L., Prentice, A. M., Campisi, S., Lassi, Z. S., Koletzko, B., & Bhutta, Z. A. (2017). Nutrition in adolescents: physiology, metabolism, and nutritional needs. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1393(1), 21–33. <https://doi.org/10.1111/nyas.13330>
- Gal, E., Bauminger, N., Goren-Bar, D., Pianesi, F., Stock, O., Zancanaro, M., & Tamar Weiss, P. L. (2009). Enhancing social communication of children with high-functioning autism through a co-located interface. *AI and Society*, 24(1), 75–84. <https://doi.org/10.1007/s00146-009-0199-0>
- Goggin, G., & Ellis, K. (2020). Privacy and digital data of children with disabilities: Scenes from social media sharenting. *Media and Communication*, 8(4), 218–228. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i4.3350>
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26(2), 91–108. doi: 10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x

- Graham, G. (2012). *Using Facebook to Improve Social Communication Skills of Students with Autism Spectrum Disorders*.
<http://rdw.rowan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1204&context=etd>
- Gwynette, M. F., Morriss, D., Warren, N., Truelove, J., Warthen, J., Ross, C. P., Mood, G., Snook, C. A., & Borckardt, J. (2017). Social skills training for adolescents with autism spectrum disorder using facebook (project rex connect): A survey study. *JMIR Mental Health*, 4(1), 1–7. <https://doi.org/10.2196/mental.6605>
- Healy, S., & Marchand, G. (2020). The Feasibility of Project CHASE: A Facebook-Delivered, Parent-Mediated Physical Activity Intervention for Children with Autism. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(2), 225–242. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1597968>
- Hedges, S. H., Odom, S. L., Hume, K., & Sam, A. (2018). Technology use as a support tool by secondary students with autism. *Autism*, 22(1), 70–79. <https://doi.org/10.1177/1362361317717976>
- Iglesias, O. B., Sánchez, L. E. G., & Rodríguez, M. Á. A. (2019). Do young people with asperger syndrome or intellectual disability use social media and are they cyberbullied or cyberbullies in the same way as their peers? *Psicothema*, 31(1), 30–37. <https://doi.org/10.7334/psicothema2018.243>
- Kuo, M. H., Orsmond, G. I., Coster, W. J., & Cohn, E. S. (2014). Media use among adolescents with autism spectrum disorder. *Autism*, 18(8), 914–923. <https://doi.org/10.1177/1362361313497832>
- Lewis-Smith, I., Pass, L., & Reynolds, S. (2021). How adolescents understand their values: A qualitative study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(1), 231–242. <https://doi.org/10.1177/1359104520964506>
- Mazurek, M. O., Shattuck, P. T., Wagner, M., & Cooper, B. P. (2012). Prevalence and correlates of screen-based media use among youths with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(8), 1757–1767. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1413-8>
- Mohd Roffeei, S. H., Abdullah, N., & Basar, S. K. R. (2015). Seeking social support on Facebook for children with Autism Spectrum Disorders (ASDs). *International Journal of Medical Informatics*, 84(5), 375–385. <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2015.01.015>

- Nadkarni, A., & Hofmann, S. G. (2012). Why do people use facebook? *Personality and Individual Differences*, 52(3), 243–249. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.11.007>
- Orsmond, G. I., & Kuo, H. Y. (2011). The daily lives of adolescents with an autism spectrum disorder: Discretionary time use and activity partners. *Autism*, 15(5), 579–599. <https://doi.org/10.1177/1362361310386503>
- Papoutsis, C., Drigas, A., & Skianis, C. (2018). Mobile applications to improve emotional intelligence in Autism - A review. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 12(6), 47–61. <https://doi.org/10.3991/ijim.v12i6.9073>
- Paul, J., & Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? *International Business Review*, 29(4), 101717. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101717>
- Saha, A., & Agarwal, N. (2016). Modeling social support in autism community on social media. *Network Modeling Analysis in Health Informatics and Bioinformatics*, 5(1), 1–14. <https://doi.org/10.1007/s13721-016-0115-8>
- Shpigelman, C. N., & Gill, C. J. (2014a). Facebook use by persons with disabilities. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19(3), 610–624. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12059>
- Shpigelman, C. N., & Gill, C. J. (2014b). How do adults with intellectual disabilities use Facebook? *Disability and Society*, 29(10), 1601–1616. <https://doi.org/10.1080/09687599.2014.966186>
- Tracker, T. (2012). *Communication and Social Networking*. 32(March), 38–44.
- Van Schalkwyk, G. I., Marin, C. E., Ortiz, M., Rolison, M., Qayyum, Z., McPartland, J. C., Lebowitz, E. R., Volkmar, F. R., & Silverman, W. K. (2017). Social Media Use, Friendship Quality, and the Moderating Role of Anxiety in Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(9), 2805–2813. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3201-6>
- Ward, D. M., Dill-Shackleford, K. E., & Mazurek, M. O. (2018). Social Media Use and Happiness in Adults with Autism Spectrum Disorder. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(3), 205–209. <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0331>
- Willing, C. (2015). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία. Εισαγωγή. (Ε. Τσέλιου επιστ. Επιμ., Ε. Αυγήτα, μτφ). Αθήνα: Gutenberg.

- Wilson, R. E., Gosling, S. D., & Graham, L. T. (2012). A Review of Facebook Research in the Social Sciences. *Perspectives on Psychological Science*, 7(3), 203–220. <https://doi.org/10.1177/1745691612442904>
- Wolf, M., Sims, J., & Yang, H. (2017). Social media? What social media? *UK Academy for Information Systems Conference Proceedings 2018*, 1–18.
- Zager, D., & Wehmeyer, M. L. (2019). Teaching Adolescents and Young Adults with Autism Spectrum Disorder. *Teaching Adolescents and Young Adults with Autism Spectrum Disorder*, August. <https://doi.org/10.4324/9781351215787>
- Zhao, Y. (2019). An investigation of autism support groups on facebook. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 80(1-A(E)), No-Specified. <http://ovidsp.ovid.com/ovidweb.cgi?T=JS&PAGE=reference&D=psyc16&NEWS=N&AN=2018-52505-164>
- Zhao, Y., Zhang, J., & Wu, M. (2019). Finding users' voice on social media: An investigation of online support groups for autism-affected users on facebook. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(23). <https://doi.org/10.3390/ijerph16234804>
- Zhu, R., Hardy, D., & Myers, T. (2022). Community Led Co-Design of a Social Networking Platform with Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(1), 38–51. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-04918-9>
- Μπονίδης, Κ. (2013). Η ανάλυση περιεχομένου ως μεικτή ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση ανάλυσης κειμένων. Στο Μ. Πουρκός, (Επιμ.), *Δυνατότητες και όρια της μείξης των μεθοδολογιών στην κοινωνική, ψυχολογική και εκπαιδευτική έρευνα: επιστημολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα των προοπτικών διεύρυνσης του ερευνητικού σχεδιασμού* (σσ. 473-497). Αθήνα: Ίων.
- Γ. Τσιώλης. (2015). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Γ. Πυργιωτάκης & Χρ. Θεοφιλίδης (επιμ.) *Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη*. Αθήνα: Πεδίο.